

Utorak, 11. decembar 2001.
Prvo pojavljivanje po optužnici
za Bosnu i Hercegovinu
Rasprava o spajanju optužnica
Otvorena sednica
Optuženi je pristupio Sudu
Početak u 9.30 h

Molim ustanite. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju zaseda. Izvolite, sedite.

SUDIJA MEJ: Molim da sekretar najavi *Predmet*.

sekretar: *Predmeti IT-99-37-PT, IT-01-50-PT, IT-01-51-I, Tužilac protiv Slobodana Miloševića.*

SUDIJA MEJ: Molim stranke da se predstavje.

TUŽILAC DEL PONTE: Časni Sude ...

SUDIJA MEJ: Samo trenutak. Ne dobijamo francuski prevod. Engleski bi trebalo da bude, kao i obično, na kanalu 4, ali ga ne dobijamo. Sada je u redu. Gospođo tužiteljice, izvolite.

TUŽILAC DEL PONTE: Hvala gospodine predsedniče, hvala časni Sude. Kancelariju Tužilaštva predstavljaju Karla del Ponte (Carla del Ponte), glavna tužiteljica, sa kolegama Džefrijem Najsom (Geoffrey Nice), Dirkom Rajnefeldom (Dirk Ryneveld) i Hildegard Uerc-Reclaf (Hildegard Uertz-Retzlaff).

PRIJATELJ SUDA KEJ: *Za amici curiae*, Stiven Kej (Steven Kay) iz Kraljevske advokatske komore, Mihail Vladimirov (Mihail Wladimiroff) i Branislav Tapušковиć.

SUDIJA MEJ: Hvala. Svrha ove rasprave je rešavanje dva pitanja. Kao prvo, optuženi će se pojaviti prvi put na temelju optužnice za Bosnu; drugo, u svrhu rasprave po predlogu Tužilaštva za spajanje optužnica. Tim redom ćemo i raditi. Dakle, počecemo sa prvim pojavljivanjem, koje će početi čitanjem optužnice za Bosnu. Molim da se optužnica pročita.

Čitanje optužnice za Bosnu i Hercegovinu

sekretar: *"Tužilac Međunarodnog suda protiv Slobodana Miloševića. Optužnica.* Tužilac Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, u skladu sa svojim ovlašćenjima iz člana 18 Statuta (Statute) Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju optužuje Slobodana Miloševića za genocid, zločine protiv čovečnosti, teške povrede Ženevskih konvencija (Geneva Conventions) i kršenje zakona i običaja ratovanja, kako sledi. Optuženi Slobodan Milošević, sin Svetozara Miloševića, rođen je 20. avgusta 1941. godine u Požarevcu, u današnjoj Republici Srbiji, jednoj od konstitutivnih republika Savezne Republike Jugoslavije, odnosno SRJ. Godine 1964. diplomirao je na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu i započeo karijeru kao privredni rukovodilac i bankar. Do 1978. godine bio je zamenik direktora, a zatim generalni direktor "Tehnogasa", velikog naftnog preduzeća u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji, odnosno SFRJ. Zatim je postao predsednik Beogradske banke, Beobanke, jedne od najvećih banaka u SFRJ i na tom mestu ostao do 1983. godine. Slobodan Milošević je postao član Saveza komunista Jugoslavije 1959. godine. 1984. godine postao je predsednik Gradskog komiteta Saveza komunista Beograda. Za predsednika Predsedništva Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije izabran je 1986. i, ponovo, 1988. godine. 16. jula 1990. Savez komunista Srbije i Socijalistički savez radnog naroda Srbije ujedinili su se formirajući novu stranku, koja je nazvana Socijalistička partija Srbije, SPS. 17. jula 1990. godine Slobodan Milošević je izabran za predsednika SPS-a i ostao na toj

funkciji, izuzev u periodu od 24. maja 1991. do 24. oktobra 1992. godine. Slobodan Milošević je izabran za predsednika Predsedništva tadašnje Socijalističke Republike Srbije 8. maja 1989. godine i, ponovo, 5. decembra 1989. godine. Posle usvajanja novog ustava 28. septembra 1990. godine, Socijalistička Republika Srbija postala je Republika Srbija, a Slobodan Milošević je na višestranačkim izborima održanim u decembru 1990. godine izabran na novoustanovljenu funkciju predsednika Republike Srbije. Ponovo je izabran na ovu funkciju na izborima održanim 20. decembra 1992. godine. Po isteku dva mandata na funkciji predsednika Republike Srbije, Slobodan Milošević je 15. jula 1997. godine izabran za predsednika Savezne Republike Jugoslavije, zvanično stupivši na dužnost 23. jula 1997. godine. Posle poraza na predsedničkim izborima u Saveznoj Republici Jugoslaviji, održanim u septembru 2000. godine, Slobodan Milošević je 6. oktobra 2000. godine napustio taj položaj. **Individualna krivična odgovornost. Član 7(1) Statuta Međunarodnog suda.** Slobodan Milošević snosi individualnu krivičnu odgovornost za zločine navedene u članovima 2, 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog krivičnog suda, kao što je opisano u ovoj optužnici, koje je planirao, podsticao, naredio, počinio ili čije je planiranje, pripremu ili izvršenje na drugi način pomagao i podržavao. Kad u ovoj optužnici koristi reč "počiniti", tužilac nema nameru da sugeriše da je optuženi fizički počinio ijedan od zločina za koji se tereti kao lično odgovoran. Reč "počiniti" se u ovoj optužnici odnosi na učestvovanje u udruženom zločinačkom poduhvatu u svojstvu saizvršioca. Slobodan Milošević je učestvovao u udruženom zločinačkom poduhvatu, kako je navedeno u daljnjem tekstu. Svrha tog udruženog zločinačkog poduhvata bila je prisilno i trajno uklanjanje većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata iz velikih delova teritorije Republike Bosne i Hercegovine, činjenjem zločina, koji predstavljaju kršenje odredbi članova 2, 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog suda. Ovaj udruženi zločinački poduhvat postojao je od 1. avgusta 1991. godine i trajao najmanje do 31. decembra 1995. godine. Među pojedincima koji su učestvovali u ovom udruže-

nom zločinačkom poduhvatu bili su: Slobodan Milošević, Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, general Ratko Mladić, Borisav Jović, Branko Kostić, Veljko Kadijević, Blagoje Adžić, Milan Martić, Jovica Stanišić, Franko Simatović zvan Frenki, Radovan Stojičić zvan Badža, Vojislav Šešelj, Željko Ražnatović zvan Arkan, te drugi znani i neznani učesnici. Zločini nabrojani u tačkama od 1 do 29 ove optužnice bili su deo cilja tog udruženog zločinačkog poduhvata. Alternativno, zločini nabrojani u tačkama od 1 do 15 i od 19 do 29, bili su prirodne i predvidive posledice ostvarenja cilja ovog udruženog zločinačkog poduhvata, a optuženi je bio svestan toga da iz izvršenja udruženog zločinačkog poduhvata mogu proizaći takvi zločini. Da bi se uspešno realizovao cilj udruženog zločinačkog poduhvata, Slobodan Milošević je radio u sprezi sa drugim pojedincima u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu, ili preko njih. Svaki učesnik ili saizvršilac u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu, imajući istu nameru kao i drugi da doprinese poduhvatu, odigrao je svoju sopstvenu ulogu, ili više uloga, koje su značajno doprinosile ostvarenju cilja ovog poduhvata." Paragrafi 10 do 22 odnose se na druga lica, stoga će čitanje optužnice biti nastavljeno od paragrafa 23. "Od 1987. godine do kraja 2000. godine, Slobodan Milošević je bio dominantna politička ličnost u Srbiji i SFRJ, SRJ. Stekao je kontrolu nad svim aspektima vlasti u Srbiji, uključujući policiju i državne službe bezbednosti. Pored toga, zadobio je kontrolu nad političkim rukovodstvom Kosova, Vojvodine i Crne Gore. U svojstvu predsednika Srbije i zahvaljujući svom rukovodećem položaju u SPS-u, Slobodan Milošević je vršio efektivnu kontrolu ili je imao znatan uticaj na gorenavedene učesnike u udruženom zločinačkom poduhvatu, te je, bilo sam, bilo u sprezi s njima te drugim znanim i neznanim osobama, efektivno kontrolisao ili u znatnoj meri uticao na postupke saveznog Predsedništva SFRJ i kasnije SRJ, Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, MUP, Jugoslovenske narodne armije, JNA, Vojske Jugoslavije, VJ i Vojske Republike Srpske, VRS, kao i srpskih paravojnih grupa. Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi s drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata,

učestvovao je u udruženom zločinačkom poduhvatu na sledeće načine: a) vršio je efektivnu kontrolu nad elementima JNA i VJ, koji su učestvovali u planiranju, pripremi, omogućavanju i vršenju prisilnog uklanjanja većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, iz velikih delova teritorije Bosne i Hercegovine; b) pružao je finansijsku, logističku i političku podršku VRS-u. Te snage su, zatim, učestvovala u izvršenju udruženog zločinačkog poduhvata, činjenjem zločina koji predstavljaju kršenje odredbi članova 2, 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog suda; c) vršio je znatan uticaj na političko rukovodstvo Republike Srpske i pomagao mu u planiranju, pripremanju, omogućavanju i izvršenju preuzimanja vlasti u opštinama u Bosni i Hercegovini, a zatim prisilnog uklanjanja većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, iz tih opština; d) učestvovao je u planiranju i pripremanju preuzimanja vlasti u opštinama u Bosni i Hercegovini, a zatim prisilnog uklanjanja većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, iz tih opština. Pružao je finansijsku, materijalnu i logističku podršku neophodnu za takvo preuzimanje vlasti; e) učestvovao je u formiranju, finansiranju, snabdevanju, održavanju i rukovođenju specijalnim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije. Te specijalne snage učestvovala su u izvršenju udruženog zločinačkog poduhvata činjenjem zločina koji predstavljaju kršenje odredbi članova 2, 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog suda; f) učestvovao je u obezbeđivanju finansijske, logističke i političke podrške i rukovođenja srpskim neregularnim ili paravojnim snagama. Te snage učestvovala su u izvršenju udruženog zločinačkog poduhvata činjenjem zločina koji predstavljaju kršenje odredbi članova 2, 3, 4 i 5 Statuta Međunarodnog suda; g) kontrolisao je, manipulisao ili se na drugi način služio državnim sredstvima javnog informisanja u Srbiji za širenje preuveličanih i neistinitih poruka o nacionalno motivisanim napadima bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata na srpski narod, kako bi se među Srbima koji žive u Srbiji, Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini stvorila atmosfera straha i mržnje, koja je doprinela prisilnom uklanjanju većine nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosan-

skih Hrvata, iz velikih delova teritorije Bosne i Hercegovine. Slobodan Milošević je svesno i hotimično učestvovao u ovom udruženom zločinačkom poduhvatu i, pri tom, bio svestan predvidivih posledica tog poduhvata. Po tom osnovu, on za ove zločine snosi individualnu krivičnu odgovornost po članu 7(1) Statuta Međunarodnog suda, pored odgovornosti koju po istom članu snosi za to što je planirao, podsticao, naredio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu i izvršenje ovih zločina. **Član 7(3) Statuta Međunarodnog suda.** Slobodan Milošević, za vreme dok se nalazio na položajima nadređene vlasti, takođe, snosi individualnu krivičnu odgovornost za dela i propuste svojih podređenih, u skladu sa članom 7(3) Statuta Međunarodnog suda. Nadređeni je odgovoran za krivična dela svojih podređenih ako je znao, ili je bilo razloga da zna da se njegovi podređeni spremaju da čine takva dela, ili da su ih počinili, a nadređeni nije preduzeo neophodne i razumne mere da spreči takva dela ili kazni počinioce. Najkasnije od marta 1991. godine, do 15. juna 1992. godine, Slobodan Milošević je vršio efektivnu kontrolu nad četiri člana "srpskog bloka" u Predsedništvu SFRJ. Te četiri osobe bile su Borisav Jović, predstavnik Republike Srbije, Branko Kostić, predstavnik Republike Crne Gore, Jugoslav Kostić, predstavnik Autonomne Pokrajine Vojvodine i Sejdo Bajramović, predstavnik Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija. Slobodan Milošević je koristio Borisava Jovića i Branka Kostića kao svoje glavne posrednike u Predsedništvu i preko njih rukovodio postupcima "srpskog bloka". Od 1. oktobra 1991. godine, u odsustvu predstavnika Hrvatske, Slovenije, Makedonije i Bosne i Hercegovine u Predsedništvu, četiri člana "srpskog bloka" vršili su vlast Predsedništva, uključujući i njegovo ovlašćenje kolektivnog Vrhovnog komandanta JNA. Ovo "krnje" predsedništvo bespogovorno je izvršavalo politiku Slobodana Miloševića. Savezno Predsedništvo imalo je efektivnu kontrolu nad JNA, kao njen vrhovni komandant, kao i nad drugim jedinicama pod nadzorom JNA. Generali Veljko Kadijević i Blagoje Adžić, koji su rukovodili snagama JNA u Bosni i Hercegovini i nadzirali ih, održavali su stalnu komunikaciju s optuženim i kon-

sultovali se sa njim. 27. aprila 1992. godine, formiran je Vrhovni savet odbrane. Sve vreme na koje se odnosi ova optužnica, Slobodan Milošević je bio član Vrhovnog saveta odbrane i imao znatan uticaj i kontrolu nad drugim članovima saveta. Vrhovni savet odbrane i predsednik SRJ imali su *de iure* kontrolu nad JNA i, zatim, nad Vojskom Jugoslavije. Pored svojih ovlašćenja *de iure*, tokom celog perioda na koji se odnosi ova optužnica, Slobodan Milošević je vršio *de facto* kontrolu nad JNA i Vojskom Jugoslavije, putem kontrole nad visokim oficirima tih dveju vojski. Slobodan Milošević, shodno članu 7(3) Statuta Međunarodnog suda stoga snosi individualnu krivičnu odgovornost za učešće pripadnika jedinica JNA, VJ i drugih jedinica pod nadzorom JNA u zločinima opisanim u ovoj optužnici. Od trenutka kada je došao na vlast u Srbiji, Slobodan Milošević je kontrolisao ključne funkcionere u MUP-u Srbije, između ostalih Radmila Bogdanovića i Zorana Sokolovića koji su, u različitim periodima, bili ministri unutrašnjih poslova Srbije. Imao je kontrolu i nad Jovicom Stanišićem i Frankom Simatovićem, visokim funkcionerima Državne bezbednosti, DB. Preko ovih funkcionera, Slobodan Milošević je sprovodio efektivnu kontrolu nad službenicima MUP-a, uključujući DB, koji su rukovodili i davali podršku akcijama specijalnih snaga i srpskih paravojnih formacija koje su dejtvovala u Bosni i Hercegovini. Optuženi Slobodan Milošević stoga snosi individualnu krivičnu odgovornost po članu 7(3) Statuta Međunarodnog suda za učešće pripadnika MUP-a Srbije, uključujući DB, u zločinima opisanim u ovoj optužnici. Optužbe. **Tačke 1 i 2 – genocid ili saučesništvo u genocidu.** Od 1. marta 1992. godine, ili približno od tog datuma pa, do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam, ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu i izvršenje uništenja, u celosti ili delimično, nacionalne, etničke, rasne ili verske grupe bosanskih Muslimana odnosno bosanskih Hrvata, kao takve, na teritorijama u Bosni i Hercegovini, uključujući Bijeljину, Bosanski Novi, Bosanski Šamac, Bratunac, Brčko, Doboј, Foču, Sarajevo-Ilijaš, Ključ, Kotor

Varoš, Sarajevo, Novi grad, Prijedor, Rogaticu, Sanski Most, Srebrenicu, Višegrad, Vlasenicu i Zvornik. Uništavanje tih grupa sprovedeno je: a) rasprostranjenim ubijanjem hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata tokom i nakon preuzimanja vlasti na teritorijama u Bosni i Hercegovini, uključujući i gorenabrojana područja, kao što je precizirano u Prilogu "A" ove optužnice. Na mnogim ovim područjima su za egzekucije naročito birani obrazovani i ugledni pripadnici tih grupa često prema unapred pripremljenim spiskovima. Nakon pada Srebrenice u julu 1995. godine, gotovo svi zarobljeni muškarci i mladići, bosanski Muslimani, ukupno nekoliko hiljada lica, pogubljeni su na mestima gde su zarobljeni, ili na mestima na koja su prebacivani radi egzekucije; b) ubijanjem hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima u Bosni i Hercegovini, uključujući objekte u gorenabrojanim područjima, kao što je precizirano u prilogu "B" ove optužnice; c) nanošenjem teških telesnih i duševnih povreda bosanskim Muslimanima i bosanskim Hrvatima za vreme njihovog zatočenja u zatočeničkim objektima u Bosni i Hercegovini, uključujući objekte u gorenabrojanim područjima, kao što je precizirano u Prilogu "C", ove Optužnice. Pripadnici tih grupa, tokom svog zatočeništva u zatočeničkim objektima i prilikom ispitivanja na tim mestima, u policijskim stanicama i kasarnama, bili su stalno podvrgavani nehumanim delima ili prisiljavani da ih gledaju, uključujući ubistvo, seksualno nasilje, mučenje i premlaćivanje; d) zatočenjem hiljada bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata u zatočeničkim objektima u Bosni i Hercegovini, uključujući objekte u gorenabrojanim područjima, u životnim uslovima sračunatim da dovedu do delimičnog fizičkog uništenja ovih grupa, odnosno gladovanjem, zagađenom vodom, prisilnim radom, neadekvatnom lekarskom negom i konstantnim fizičkim i psihičkim nasiljem. Ovim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 1 – genocid – kažnjiv po članovima 4(3)(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda, ili tačka 2 – saučesništvo u genocidu – kažnjivo po članovima 4(3)(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda. **Tačka 3 – progoni.** Od 1. marta 1992. godine, ili približno

od tog datuma, pa do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje progona nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, na teritoriji: Banje Luke, Bihaća, Bijeljine, Bileće, Bosanske Dubice, Bosanske Gradiške, Bosanske Krupe, Bosanskog Novog, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca, Bratunca, Brčkog, Čajniča, Čelinca, Doboja, Donjeg Vakufa, Foče, Gacka, Goražda, Sarajeva-Hadžića, Sarajeva-Ilidže, Sarajeva-Ilijaša, Ključa, Kalinovika, Kotor Varoši, Nevesinja, Sarajeva-Novog grada, Sarajeva-Novog Sarajeva, Sarajeva-Pala, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Rudog, Sanskog Mosta, Šehovića, Šipova, Sokoca, Srebrenice, Teslića, Trebinja, Sarajeva-Trnova, Višegrada, Vlasenice, Sarajeva-Vogošće i Zvornika. Tokom čitavog tog perioda, srpske snage, koje su se sastojale od jedinica JNA, VJ i VRS-a, lokalnih jedinica TO, jedinica lokalnog MUP-a i MUP-a Srbije, te paravojskih jedinica iz Srbije i Crne Gore, napadale su i preuzimale kontrolu nad gradovima i selima u tim područjima. Nakon preuzimanja vlasti, srpske snage, u saradnji sa lokalnim srpskim vlastima, uspostavile su režim progona, smišljen da se nesrpsko civilno stanovništvo istera sa tih područja. Ovi progoni činjeni su na osnovu diskriminacije po političkoj, rasnoj ili verskoj pripadnosti i obuhvatali su: a) istrebljenje ili ubistvo hiljada bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila, uključujući žene i starije osobe, na područjima navedenim gore u tekstu, o čemu se detalji iznose u prilogima "A" i "B" ove optužnice; b) dugotrajno i rutinsko zatvaranje i zatočavanje hiljada bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila u zatočeničke objekte u Bosni i Hercegovini i van nje, o čemu se detalji iznose u prilogu "C", ove optužnice; c) uspostavljanje i održavanje nehumanih životnih uslova za bosanske Muslimane, bosanske Hrvate i druge nesrpske civile u gorepomenutim zatočeničkim objektima. Ti životni uslovi bili su surovi, a karakterisalo ih je nečovečno postupanje, prenatrpanost, gladovanje, prisilni rad i sistematsko fizičko i psihičko zlostavljanje, koje je

uključivalo mučenje, prelaćivanja i seksualno nasilje; d) dugotrajan i čest prisilni rad bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila iz ovih zatočeničkih objekata. Prisilni rad obuhvatao je kopanje grobova i rovova te druge vidove fizičkog rada na frontu; e) okrutno i nečovečno postupanje sa bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim nesrpskim civilima tokom i nakon preuzimanja vlasti u gorenavedenim opštinama. To nečovečno postupanje uključivalo je, ali se nije ograničavalo na seksualno nasilje, mučenje, fizičko i psihičko zlostavljanje i prisiljavanje na život u nehumanim uslovima; f) uvođenje restriktivnih i diskriminacionih mera protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba, kao što je ograničavanje slobode kretanja, uklanjanje sa položaja vlasti u institucijama lokalne uprave i u policiji, otpuštanje sa posla, samovoljni pretresi njihovih kuća, uskraćivanje prava na sudski postupak i uskraćivanje prava na ravnopravno korišćenje javnih službi, uključujući i adekvatnu zdravstvenu zaštitu; g) prelaćivanje i pljačkanje bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila; h) prisilno premeštanje i deportaciju hiljada bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila sa gorenavedenih teritorija, na lokacije van teritorija pod srpskom vlašću, kao što je opisano u paragrafima 40 i 41, te u Prilogu "D" ove optužnice; i) oduzimanje i pljačku imovine u vlasništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila; j) namerno i bezobzirno uništavanje domova i druge javne i privatne imovine bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, njihovih kulturnih i verskih ustanova, istorijskih spomenika i drugih svetih mesta, kao što je opisano u paragrafu 42; k) sprečavanje dostave humanitarne pomoći, naročito medicinskog materijala i hrane u enklave u okruženju Bihać, Goražde, Srebrenicu i Žepu te uskraćivanje vode civilima blokiranim u tim enklavama, u nameri da se stvore nepodnošljivi životni uslovi. Ovim delima i propustima Slobodan Milošević je počinio: tačka 3 – progone na političkoj, rasnoj i verskoj osnovi – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(h), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda. **Tačke od 4 do 7 – istrebljenje, ubistvo i hotimično lišavanje**

života. Od 1. marta 1992. godine, ili približno od tog datuma, pa do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje istrebljenja, ubistva i hotimičnog lišavanja života nesrba, pre svega bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata, koji su živeli na teritoriji Banje Luke, Bihaća, Bijeljine, Bileće, Bosanske Gradiške, Bosanske Krupe, Bosanskog Novog, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca, Bratunca, Brčkog, Čajniča, Čelinca, Doboja, Foče, Gacka, Sarajeva-Ilijaša, Ključa, Kalinovika, Kotor Varoši, Nevesinja, Sarajeva-Novog grada, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Rudog, Sanskog Mosta, Sokoca, Srebrenice, Teslića, Višegrada, Vlasenice i Zvornika. Istrebljenje, ubistvo i hotimično lišavanje života tih grupa sprovedeno je: a) ubijanjem bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba u njihovim gradovima i selima, tokom i nakon preuzimanja vlasti na gorenavedenim teritorijama, uključujući i one navedene u Prilogu "A" ove optužnice; b) ubijanjem bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba u zatočeničkim objektima, te tokom deportacije ili prisilnog premeštanja, uključujući i one precizirane u Prilogu "B" ove optužnice. Tim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 4 – istrebljenje – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članu 5(b), te 7(1) i 7(3), Statuta Međunarodnog suda; tačka 5 – ubistvo – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članu 5(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 6 – hotimično lišavanje života – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članu 2(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 7 – ubistvo – kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a), Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivo po članu 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačke od 8 do 15 – protivpravno zatočenje, zatvaranje, mučenje, hotimično nanošenje velikih patnji. **Druga nehumana dela.** Od 1. marta 1992. godine, ili približno od tog datuma pa do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog

zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravnog zatočenja ili zatvaranja u nehumanim uslovima bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba na teritoriji: Banje Luke, Bihaća, Bijeljine, Bileće, Bosanske Dubice, Bosanske Krupe, Bosanskog Novog, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca, Bratunca, Brčkog, Čajniča, Čelinca, Doboja, Donjeg Vakufa, Foče, Gacka, Ključa, Kalinovika, Kotor Varoši, Nevesinja, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Rudog, Sanskog Mosta, Sokoca, Teslića, Višegrada, Vlasenice i Zvornika. Srpske vojne snage, koje su se sastojale od jedinica JNA, VJ, VRS, TO i paravojnih jedinica, koje su delovale u saradnji sa osobljem lokalne policije i lokalnim srpskim vlastima, uhapsile su i zatočile hiljade bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila sa gorenavedenih područja. Ti civili držani su u kraćem ili dužem zatočeništvu, a glavni takvi objekti nabrojani su u Prilogu "C" ove optužnice. Životni uslovi u tim zatočeničkim objektima bili su surovi, a karakterisalo ih je nečovečno postupanje, prenatrpanost, gladovanje, prisilni rad, neadekvatna lekarska nega i sistematsko fizičko i psihičko zlostavljanje, koje je uključivalo mučenje, premlaćivanje i seksualno nasilje. Ovim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 8 – zatvaranje – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 9 – mučenje – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(f), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 10 – nehumana dela – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 11 – protivpravno zatočenje – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(g), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 12 – mučenje – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 13 – hotimično nanošenje velikih patnji – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(c), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 14 – mučenje – kršenje zakona i običaja ratovanja,

sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a), Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 15 – okrutno postupanje – kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda. **Tačke od 16 do 18, deportacija i nehumana dela. Prisilna premeštanja.** Od 1. marta 1992. godine, ili približno od tog datuma, pa do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje protivpravnog prisilnog premeštanja, koje se takođe, gde je tako napomenuto, kvalifikuje kao deportacija, desetina hiljada civila bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrba iz mesta njihovih zakonskih prebivališta na teritoriji Banje Luke (deportacija), Bihaća, Bijeljine, Bileće (deportacija), Bosanske Dubice, Bosanske Gradiške, Bosanske Krpe, Bosanskog Novog, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca (deportacija), Bratunca, Brčkog, Čajniča, Čelinca, Doboja, Donjeg Vakufa, Foče, Gacka (deportacija), Sarajeva-Hadžića, Sarajeva-Ilidže, Sarajeva-Ilijaša, Ključa, Kalinovika, Kotor Varoši, Nevesinja, Sarajeva-Novog grada, Sarajeva-Novog Sarajeva, Sarajeva-Pala, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Rudog (deportacija), Sanskog Mosta, Šehovića, Šipova, Sokoca, Srebrenice, Teslića, Trebinja, Sarajeva-Trnova, Višegrada, Vlasenice, Sarajeva-Vogošće i Zvornika (deportacija), na druga područja u Bosni i Hercegovini i van nje. Detalji takvih dela i propusta opisani su u Prilogu "D". Da bi ostvarile ovaj cilj, srpske snage, koje su se sastojale od JNA, VJ, VRS i TO i paravojnih jedinica, koje su delovale u saradnji sa osobljem lokalne policije, lokalnim srpskim vlastima i specijalnim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije, pod efektivnom kontrolom Slobodana Miloševića ili drugih učesnika u udruženom zločinačkom poduhvatu, pokorile su sela i gradove u Bosni i Hercegovini i zajedno s drugim članovima Srpske demokratske stranke, SDS, učestvovala u razoružavanju nesrpskog stanovništva. Nakon

toga su ti gradovi i sela, uključujući i mesta u kojima su se stanovnici povinovali i nisu pružali otpor, bili napadnuti. Namera ovih napada bila je da se nesrpsko stanovništvo natera da beži. Preuzevši kontrolu nad gradovima i selima, srpske snage su, najčešće, sakupljale preostalo nesrpsko stanovništvo i prisilno ga iseljavale sa tih mesta. U drugim prilikama, srpske snage su u saradnji sa lokalnim srpskim vlastima uvodile restriktivne i diskriminacione mere za nesrpsko stanovništvo i pokretale kampanju terora smišljenu da se ono istera sa te teritorije. Nesrbi koji su ostali, većinom su na kraju bili deportovani ili prisilno premešteni iz svojih domova. Ovim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 16 – deportaciju – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 17 – nehumana dela, prisilna premeštanja – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 18 – protivpravnu deportaciju ili premeštanje – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(g), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda. **Tačke od 19 do 22, bezobzirno razaranje, pljačka javne ili privatne imovine.** Od 1. marta 1992. godine, ili približno od tog datuma, do 31. decembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje bezobzirnog razaranja i pljačke javne i privatne imovine bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog stanovništva na teritoriji Banje Luke, Bihaća, Bijeljine, Bileće, Bosanske Dubice, Bosanske Gradiške, Bosanske Krupe, Bosanskog Novog, Bosanskog Petrovca, Bosanskog Šamca, Bratunca, Brčkog, Čajniča, Čelinca, Doboja, Donjeg Vakufa, Foče, Gacka, Sarajeva-Hadžića, Sarajeva-Ilidže, Sarajeva-Ilijaša, Ključa, Kalinovika, Kotor Varoši, Nevesinja, Sarajeva-Novog grada, Sarajeva-Novog Sarajeva, Sarajeva-Pala, Prijedora, Prnjavora, Rogatice, Rudog, Sanskog Mosta, Šehovića, Šipova, Sokoca, Srebrenice, Teslića, Sarajeva-Trnova, Trebinja, Višegrada, Vlasenice, Sarajeva - Vogošće i Zvornika. To namerno i bezobzirno razaranje i pljačka

nisu bili opravdani vojnom nuždom, a obuhvatali su oduzimanje i pljačku imovine koja pripada bosanskim Muslimanima, bosanskim Hrvatima i drugim nesrpskim civilima, uključujući i iznuđeno potpisivanje dokumenata, kojim se oni odriču svojih vlasničkih prava; namerno i bezobzirno uništavanje kuća i druge imovine u vlasništvu bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugih nesrpskih civila. To uništavanje korišćeno je kao sredstvo da se nesrbi nateraju da izbegnu iz mesta koja su bila njihova zakonska prebivališta i da se spreči njihov kasniji povratak. Namerno i bezobzirno uništavanje verskih i kulturnih objekata zajednice bosanskih Muslimana i bosanskih Hrvata uključujući, između ostalog, džamije, crkve, biblioteke, školske ustanove i kulturne centre. Ovim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 19 – uništavanje i oduzimanje imovine velikih razmera koje nije opravdano vojnom nuždom, a sprovedeno je protivpravno i bezobzirno – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 20 – bezobzirno razaranje sela ili pustošenje koje nije opravdano vojnom nuždom – kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3(b), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 21 – hotimično uništavanje ili hotimično nanošenje štete istorijskim spomenicima i ustanovama namenjenim obrazovanju ili religiji – kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3(d), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 22 – pljačku javne ili privatne imovine – kršenje zakona i običaja ratovanja, kažnjivo po članovima 3(e), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda. **Tačke od 23 do 29 – ubistvo, hotimično lišavanje života, hotimično nanošenje velikih patnji, okrutno postupanje, napadi na civile.** Od aprila 1992. godine do novembra 1995. godine, Slobodan Milošević, delujući sam ili u sprezi sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, planirao je, podsticao, naredio, počinio ili na drugi način pomagao i podržavao planiranje, pripremu ili izvršenje vojne kampanje granatiranja iz artiljerijskih oruđa i minobacača te dejstvom snagajpera po civilnim područjima Sarajeva i na civilno stanovništvo grada, u kojoj su

poginule ili bile ranjene na hiljade civila svih uzrasta i oba pola. U tom vremenskom periodu, Sarajevsko-romanijski korpus VRS, pod efektivnom kontrolom Radovana Karadžića i generala Ratka Mladića, pokrenuo je napad na Sarajevo velikih razmera, u kome je grad 44 meseca bio podvrgnut granatiranju i snajperskoj vatri, uglavnom sa položaja na okolnim brdima, odakle se pružao neometan pogled na Sarajevo. Sarajevsko-romanijski korpus je sprovodio dugotrajnu kampanju granatiranja i snajperske vatre na Sarajevo, u kojoj su civili namerno uzimani za metu ili bili izloženi bezobzirnom otvaranju vatre na mesta za koja se znalo da na njima borave civili. Među žrtvama ove kampanje bili su civili koji su, između ostalog, radili u bašticama, stajali u redu za hleb ili vodu, prisustvovali sahranama, kupovali na pijacama, vozili se tramvajima, sakupljali drva. U Prilogu "E" ove optužnice opisani su pojedinačni incidenti granatiranja. U Prilogu "F" navedeni su pojedinačni incidenti dejstvovanja snajpera. Ovim delima i propustima, Slobodan Milošević je počinio: tačka 23 – ubistvo – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 24 – nehumana dela – zločin protiv čovečnosti, kažnjiv po članovima 5(i), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 25 – hotimično lišavanje života – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(a), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 26, hotimično nanošenje velikih patnji – tešku povredu Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivu po članovima 2(c), te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 27 – ubistvo – kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 28 – okrutno postupanje – kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano zajedničkim članom 3(1)(a) Ženevskih konvencija iz 1949. godine, kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3) Statuta Međunarodnog suda; tačka 29 – napade na civile – kršenje zakona i običaja ratovanja, sankcionisano članom 51(2) Dopunskog protokola 1 i članom 13(2) Dopunskog protokola 2 Ženevskih konvencija iz 1949. godine,

kažnjivo po članovima 3, te 7(1) i 7(3), Statuta Međunarodnog suda. **Opšti pravni navodi.** Sva dela i propusti navedeni u ovoj optužnici dogodili su se na teritoriji bivše Jugoslavije. Sve vreme na koje se odnosi ova optužnica, u Bosni i Hercegovini je postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba i delimične okupacije. Sva dela i propusti koji se stavljaju na teret kao teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, dogodili su se tokom međunarodnog oružanog sukoba i delimične okupacije Bosne i Hercegovine. Sva takva dela i propusti počinjeni su protiv lica zaštićenih Ženevskim konvencijama. Sva dela i propusti, koji se u vezi sa uništavanjem imovine stavljaju na teret kao teške povrede Ženevskih konvencija iz 1949. godine, odnose se na zaštićenu imovinu iz odgovarajućih odredbi Ženevskih konvencija. Sve vreme na koje se odnosi ova optužnica Slobodan Milošević se morao pridržavati zakona i običaja koji regulišu vođenje oružanih sukoba, uključujući Ženevske konvencije iz 1949. godine i njihove Dopunske protokole. Svako ponašanje koje se stavlja na teret kao zločin protiv čovečnosti, bilo je deo rasprostranjenog i sistematskog napada uperenog protiv bosanskih Muslimana, bosanskih Hrvata i drugog nesrpskog civilnog stanovništva u velikim delovima Bosne i Hercegovine. **Dodatne činjenice.** U novembru 1990. godine, u Bosni i Hercegovini su održani višestranački izbori. Na republičkom nivou, SDA, Stranka demokratske akcije, odnosno stranka bosanskih Muslimana, osvojila je 86 mesta, SDS, stranka bosanskih Srba, osvojila je 72 mesta, a HDZ, Hrvatska demokratska zajednica, osvojila je 44 mesta u Skupštini. Centralna ideja političkog programa SDS-a, onako kako su ga formulisale vođe stranke, među ostalima Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i Biljana Plavšić, bilo je ujedinjenje svih Srba u jednoj državi. SDS je izdvajanje Bosne i Hercegovine iz SFRJ smatrao pretnjom srpskim interesima. 5. februara 1991. godine, Skupština Republike Srbije donela je Zakon o ministarstvima, na predlog Slobodana Miloševića. Ovim zakonom je u vladi Srbije osnovano 20 ministarstava, među kojima i Ministarstvo za veze sa Srbima van Srbije. Ovo ministarstvo je pomoglo SDS-u da uspostavi Srpsku Republiku Bosnu i Hercego-

vinu. Rezultati izbora održanih u novembru 1990. godine značili su da SDS, kako vreme bude odmicalo, neće moći mirnim putem da zadrži Republiku Bosnu i Hercegovinu u onome što je postajalo – Jugoslavija pod srpskom dominacijom. Posledica je bila to, da se u određenim područjima Bosne i Hercegovine sa srpskom većinom, srpski narod počeo organizovati u formalne regionalne strukture koje su nazivali zajednicama opština. U aprilu 1991. godine formirana je Zajednica opština Bosanske Krajine, sa sedištem u Banjoj Luci. U martu 1991. godine, rad kolektivnog Predsedništva SFRJ bio je blokiran zbog nekoliko pitanja, među kojima je bilo i pitanje uvođenja vanrednog stanja u Jugoslaviji. Članovi Predsedništva iz Republike Srbije, Republike Crne Gore, Autonomne Pokrajine Vojvodine i Autonomne Pokrajine Kosovo i Metohija dali su ostavke na svoja mesta. U svom govoru od 16. marta 1991. godine, koji je emitovala televizija, Slobodan Milošević, u svojstvu predsednika Republike Srbije, izjavio je da je sa Jugoslavijom završeno i da Srbiju više ne obavezuju odluke saveznog Predsedništva. 25. marta 1991. godine, Slobodan Milošević i Franjo Tuđman sastali su se u Karađorđevu i razgovarali o podeli Bosne i Hercegovine između Srbije i Hrvatske. 25. juna 1991. godine, Slovenija i Hrvatska su proglasile nezavisnost. 26. juna 1991. godine, JNA je intervenisala u Sloveniji. U leto 1991. godine, počele su borbe u Hrvatskoj. U avgustu 1991. godine, Radovan Karadžić je uveo tajni sistem veza između mesnih odbora i Glavnog odbora SDS-a sa Republikom Srbijom. Tajna procedura veza proglašena je obaveznom za slanje izveštaja i naredbi. U jesen 1991. godine, JNA je počela da povlači svoje snage iz Hrvatske. Snage pod kontrolom JNA počele su da se razmeštaju u Bosni i Hercegovini. Mnogi od tih vojnika razmešteni su u područja u kojima nije bilo garnizona ni drugih objekata JNA. Kako se nastavljao rat u Hrvatskoj, postajalo je sve verovatnije da će i Bosna i Hercegovina proglasiti nezavisnost od SFRJ. SDS, uviđajući da neće moći da spreči otcepljenje Bosne i Hercegovine od SFRJ, počeo je da stvara zaseban srpski entitet u Bosni i Hercegovini. U periodu od septembra do novembra 1991. godine, formirano je nekoliko

srpskih autonomnih oblasti, SAO, od kojih su neke nastale na osnovu gorepomenutih zajednica opština. 12. septembra 1991. godine proglašena je Srpska autonomna oblast Hercegovina. Dana 16. septembra 1991. godine, Skupština Zajednica opština Bosanske Krajine proglasila je Autonomnu regiju Krajina. Do 21. novembra 1991. godine, među srpskim autonomnim oblastima i autonomnim regijama bile su Autonomna regija Krajina, SAO Hercegovina, SAO Romanija Birač, SAO Semberija i SAO Severna Bosna. 3. oktobra 1991. godine, četiri člana Predsedništva SFRJ iz Srbije i Crne Gore Borisav Jović, Jugoslav Kostić, Sejdo Bajramović i Branko Kostić preuzeli su funkciju Predsedništva SFRJ, prenebrignuvši dužnosti i odgovornosti članova Predsedništva iz Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Makedonije. 15. oktobra 1991. godine, na sastanku Kluba poslanika SDS-a, doneta je odluka o formiranju odvojene skupštine pod nazivom Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, koja je trebala da zaštiti srpske interese. 22. oktobra 1991. godine, ili oko tog datuma, Slobodan Milošević, zajedno sa drugim učesnicima udruženog zločinačkog poduhvata, nastavio je da zagovara unitarnu srpsku državu, kojom bi se upravljalo iz Beograda, u Srbiji. Istog dana krnje Predsedništvo je pozvalo na mobilizaciju rezerviste u Srbiji i u drugim regijama, koje žele da ostanu u Jugoslaviji. Na dan 26. oktobra 1991. godine, ili oko tog datuma, Radovan Karadžić je naredio opštu mobilizaciju TO i formiranje teritorijalnih jedinica u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini. 24. oktobra 1991. godine, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, u kojoj je dominirao SDS, donela je odluku o raspisivanju plebiscita srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, na kome će se odlučiti o ostajanju u zajedničkoj državi Jugoslaviji sa Srbijom, Crnom Gorom, Srpskom autonomnom oblasti Krajina, SAO Zapadnom Slavonijom i SAO Istočnom Slavonijom, Baranjom i zapadnim Sremom. 9. i 10. novembra 1991. godine, bosanski Srbi su održali plebiscit o pitanju da li da Bosna i Hercegovina ostane u Jugoslaviji ili da postane nezavisna država. Rezultat je velikom većinom glasova pokazao da bosanski Srbi žele da ostanu u Jugoslaviji. 21. novembra 1991.

godine, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini proglasila je delom teritorije savezne države Jugoslavije sve opštine, mesne zajednice i naseljena mesta u kojima je preko 50% osoba srpske nacionalnosti na plebiscitu glasalo za ostanak u toj državi, kao i ona mesta gde su se građani drugih nacionalnosti opredelili za ostanak u Jugoslaviji. 11. decembra 1991. godine, Skupština srpskog naroda obratila se JNA sa konkretnim zahtevom da svim raspoloživim sredstvima, kao integralni deo države Jugoslavije, zaštiti ona područja u Bosni i Hercegovini na kojima je sproveden plebiscit srpskog naroda i drugih građana o ostajanju u zajedničkoj jugoslovenskoj državi. 19. decembra 1991. godine, SDS je izdao uputstvo o organizovanju i delovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima, koje je SDS-u poslužilo kao plan za preuzimanje vlasti u opštinama Bosne i Hercegovine. 9. januara 1992. godine, Skupština srpskog naroda Bosne i Hercegovine usvojila je deklaraciju o proglašenju Srpske Republike Bosne i Hercegovine. Proglašeno je da teritorija te republike obuhvata područja srpskih autonomnih regija i oblasti i drugih srpskih etničkih celina u Bosni i Hercegovini, uključujući područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svetskom ratu i proglašeno je da je u sastavu savezne države Jugoslavije. 12. avgusta 1992. godine, republika bosanskih Srba promenila je naziv u Republika Srpska. Od 29. februara do 2. marta 1992. godine, Bosna i Hercegovina je održala referendum o nezavisnosti. Na poziv SDS-a, većina bosanskih Srba je ovo glasanje bojkotovala. Referendum je završio time što je većina glasala za nezavisnost. 18. marta 1992. godine, na XI sednici Skupštine srpskog naroda donet je zaključak da se za narednu sednicu pripreme predlozi za preuzimanje vlasti u Republici srpskog naroda Bosne i Hercegovine. Počev od marta 1992. godine, nadalje, srpske regularne i neregularne snage počele su da preuzimaju kontrolu nad područjima u Bosni i Hercegovini, uključujući i ona koja se navode u ovoj optužnici. 6. aprila 1992. godine, Sjedinjene Američke Države (United States of America) i Evropska zajednica (European Community) formalno su priznale

nezavisnost Bosne i Hercegovine. 27. aprila 1992. godine, Srbija i Crna Gora su proglasile novu Saveznu Republiku Jugoslaviju, koju su proglasile državom-naslednicom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. 12. maja 1992. godine, na XVI sednici Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine, Radovan Karadžić je objavio šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Jedan od tih ciljeva bio je eliminisanje reke Drine kao granice između srpskih država. Na toj istoj sednici, general Ratko Mladić je rekao Skupštini da neće biti moguće odvojiti Srbe od nesrba tako što će nesrbi sami otići sa te teritorije. Upozorio je da svaki pokušaj u tom smislu znači genocid. 15. maja 1992. godine, Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija (United Nations Security Council) je u Rezoluciji broj 752 zahtevao da odmah prestanu svi oblici spoljnog mešanja u Bosni i Hercegovini od strane jedinica JNA i da se te jedinice povuku, stave pod kontrolu republičke vlade ili raspuste i razoružaju.

-

SUDIJA MEJ: Hvala. Slobodane Miloševiću, sada je došlo vreme da se izjasnite o krivici na temelju ove optužnice, koju ću izneti pred vas. Svoje odgovore morate ograničiti na "kriv sam" ili "nisam kriv". Tačka 1 optužnice tereti vas za genocid, kažnjiv po članovima 4(3) Statuta Međunarodnog suda. Kako se izjašnjavate po toj tački optužnice: da li ste krivi ili niste krivi? Ako želite da se izjasnite, molim vas, uključite mikrofona.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Želim da vam kažem da je ova, ovo što smo čuli ovde, ovaj žalosni tekst je vrhunac apsurdna. Meni pripada zasluga za mir u Bosni, a ne za rat. Odgovornost za rat u Bosni nose sile koje su rasturale Jugoslaviju i njihovi satrapi u Jugoslaviji, a ne ni Srbija, ni srpski narod, ni srpska politika. Ovo je pokušaj da se ...

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, kao što znate, u ovom trenutku od vas se traži da se izjasnite po optužnici, da li ste krivi ili niste krivi. Ukoliko to ne učinite, Pretresno veće će u vaše ime uneti

da se izjašnjavate da niste krivi po svim tačkama optužnice. Sada ćemo napraviti pauzu. Nastavljamo za pola sata.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Sada ćemo se baviti podneskom Tužilaštva za spajanje optužnica. Dobili smo podnesak Tužilaštva i njegov dodatak, ali smo dobili podnesak i od strane amikusa. Prvo ćemo saslušati stavove Tužilaštva, zatim amikusa, a nakon toga i optuženog. Zatim ćemo dalje da razmotrimo to pitanje. Hteo bih da kažem sledeće. Pošto sam imao priliku da pročitam ono što se nalazi u ovim podnescima, jasno je da je reč o dva pitanja o kojima Pretresno veće mora doneti odluku. Prvo je pravno pitanje po pravilu 49, da li je došlo do niza dela koja su počinjena zajedno, čime tvore jednu transakciju, dok je sledeće pitanje pitanje diskrecionog prava. Ako mi nismo uvereni da počinjena dela čine jednu transakciju, onda se ne može doneti odluka o spajanju optužnica. Ukoliko smo u to uvereni, onda je naše diskreciono pravo da to dozvolimo, ili ne. Iz toga proizilazi da Pretresno veće mora detaljno da se pozabavi pomenutim pravilom. Mi ćemo svakako čuti objašnjenje ovih podnesaka, a kada je reč o Tužilaštvu, želimo da se pozabavite onim pitanjima koja smo naveli u svom nalogu o rasporedu od 5. decembra. Izvolite, gospođo tužiteljice.

TUŽILAC DEL PONTE: Hvala, gospodine predsedniče. Vrlo brzo ću dati reč kolegi Džefriju Najsu (Geoffrey Nice) koji će izneti argumente u vezi sa pitanjima, koja ste upravo pomenuli. Ipak, gospodine predsedniče, želela bih da ukažem na tri stvari kao uvod za naš podnesak o spajanju optužnica, dakle, o zahtevu da se održi jedno suđenje u kojem bi se spojile sve tri optužnice. Mi tvrdimo da bivši predsednik Republike Srbije, bivši predsednik Savezne Republike Jugoslavije ima pravo na jedno jedinstveno suđenje, jedno Pretresno veće i jedinstvenu presudu. Želim da ukažem na tri stvari: prvo, mi smatramo da je optuženi Milošević najodgovorniji zvaničnik za počinjene zločine od marta 1991. godine u

Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu. Gospodine predsedniče, jedno suđenje bi omogućilo da se konačno sazna istina u vezi sa stvarnom odgovornošću optuženog Miloševića, njegovom krivičnom odgovornošću koja se nastavljala i u odnosu na sve činjenice, a da se pri tome iznošenje dokaza ne prekida. Poslednja stvar koju želim da iznesem jeste da na hiljade žrtava traže pravdu. Ako budemo održali tri suđenja jedno za drugim imaćemo odlaganje koje, po našem mišljenju, nije opravdano i žrtvama se ne daje mogućnost da prate ovo suđenje od samog početka, što će imati uticaja na njih. Htela bih da se pozovem na poslednju rezoluciju Ujedinjenih nacija od 30. novembra 2000. godine, a to je Rezolucija 1329 u kojoj se kaže da je organizovanje jedinstvenog suđenja u odnosu na visokog zvaničnika Miloševića vrlo važan element pomirenja i uspostavljanja mira. U interesu pravde, gospodine predsedniče, mi tražimo jedinstveno suđenje u odnosu na optuženog Miloševića. Hvala vam.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, ovo je pitanje za gospođu tužiteljicu. Pomenuli ste Rezoluciju Ujedinjenih nacija od 30. novembra 2000. godine. U prevodu se kaže da se u Rezoluciji pominje, i ovde mi je potrebno razjašnjenje, potreba za organizovanjem jedinstvenog suđenja u odnosu na visokog zvaničnika Miloševića, što će doprineti pomirenju i miru. Da li vi kažete da to piše u samoj rezoluciji?

TUŽILAC DEL PONTE: Ne, časni Sude. U rezoluciji se kaže da bi krivično gonjenje osoba koje se smatraju odgovornim za dela počinjena na teritoriji, i tako dalje, bi doprinelo pomirenju i miru u Jugoslaviji. Dakle, ono što sam ja rekla jeste da bi suđenje takvoj osobi doprinelo pomirenju i miru. Sama sam dodala da bi organizovanje jedinstvenog suđenja u odnosu na optuženog Miloševića, na osnovu tri optužbe, po mom mišljenju, doprinelo uspostavljanju mira.

SUDIJA ROBINSON: Hvala. Izvolite, gospodine Najs.

TUŽILAC NAJS: Pretresno veće je dobilo podnesak kojim se traži spajanje optužnica. Podnesak je dostavljen i optuženom. Ne znam da li ga je pročitao. Iako ja ne govorim njegov jezik, zbog čega iskreno žalim, znam da on razume engleski i ja ću pričati vrlo sporo, kako bih jasno naglasio glavne crte našeg podneska i njegovu strukturu, tako da on može danas da iznese svoj komentar, ako želi. Baveći se podneskom i našim argumentima, nadam se da ću se pozabaviti različitim pitanjima, koja su nam nametnuta od strane Suda. Kao što ste već naglasili, časni Sude, do spajanja može doći samo kada postoji jedna jedinstvena transakcija. Mi tvrdimo da je ta transakcija definisana i tumačena u ovom Tribunalu, ali i u Tribunalu za Ruandu (Rwanda) u Aruši (Arusha). Definicija, kao što je Pretresnom veću poznato, jeste da jedna transakcija podrazumeva niz dela ili propusta, koji se odvijaju kao jedan, ili kao niz događaja, na jednom ili više mesta, a što je deo opšte šeme, strategije ili plana. Mi se fokusiramo na poslednje reči "opšte šeme, strategije ili plana". Stav Tužilaštva je uvek bio da ove tri optužnice potpadaju pod ovu definiciju. Uvek se smatralo da su one deo jedne jedinstvene transakcije. U paragrafu 13 našeg podneska, pročitacu ga, pošto je kratak, ali je vrlo važan, iznosimo stav Tužilaštva u odnosu na odgovornost. Kroz ovaj paragraf ćemo se pozabaviti vašim prvim zahtevom, a to je teorija odgovornosti optuženog, u vezi sa svakom optužnicom. U podnesku se ovom temom bavimo na sledeći način: tri optužnice se odnose na istu transakciju u smislu opšte šeme, strategije ili plana. Naime, optuženi Milošević i njegovo ukupno ponašanje je bilo okrenuto pokušaju stvaranja, pod navodnicima Velike Srbije, centralizovane srpske države, koja bi obuhvatala područja u kojima žive Srbi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i celo Kosovo. To je trebalo da se ostvari, pre svega, prisilnim preseljavanjem nestrana sa geografski velikih teritorije bivše Jugoslavije izvršenjem zločina iz članova od 2 do 5 Statuta Međunarodnog suda. Potvrđujući činjenice da je reč o jednoj transakciji na koju smo se uvek oslanjali, izneo sam

relevantne paragrafe, i to nije potrebno da čitam, iz tri optužnice: paragraf 3 iz optužnice za Hrvatsku, izvinjavam se, paragraf 6 optužnice za Hrvatsku, paragraf 6 optužnice za Bosnu i Hercegovinu i paragraf 16 optužnice za Kosovo. Razlike u formulaciji u ovim optužnicama odražavaju činjenicu da su različiti ljudi pisali te optužnice i, takođe, činjenicu da je optužnica za Kosovo sastavljena mnogo ranije tako da se od tada praksa pisanja optužnice menjala. Moj uvaženi kolega Rajnefeld, suočavajući se sa opcijom da se potpuno izmeni izrada optužnice, odlučio da ostane uz originalnu optužnicu, koja je davno predata optuženom i da izvrši vrlo limitirane izmene i dopune. Međutim, suština je ista u sve tri optužnice. Možda su one nešto malo preciznije i razrađenije u odgovoru na vaš prvi zahtev u nalogu od 5. decembra i to na sledeći način: išlo se ka stvaranju nove srpske države kojom bi se dominiralo iz Beograda i da bi se to ostvarilo optuženi je koristio vladine, vojne i policijske organe. Na Kosovu, 1989. godine je počeo sa tim poduhvatom, stvarajući atmosferu za ekstremizam i nacionalizam. Ostvario je kontrolu nad pomenutim mehanizmima koje je koristio tokom krivičnog ponašanja u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i, ponovo, na Kosovu, što je dovelo do poznatih posledica. Takođe, treba dodati njegovu nameru koja je postojala u svako doba i o kojoj se može zaključiti, između ostalog, na osnovu onoga što se dogodilo pre, za šta je on morao znati da se dogodilo. Ono što se dogodilo na Kosovu, u njegovo ime, imalo je posledice za koje je on morao znati da će se dogoditi i da su se dogodile, na osnovu svega onoga što se pre dogodilo u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini. Udruženi zločinački poduhvat čiji je cilj bio stvaranje srpske države odražavao se u nasilnom uklanjanju nersrpskog stanovništva sa velikih područja Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosova. Optuženi je dejstvovao sa visokim vojnim i političkim funkcionerima iz same Srbije, a, takođe, i iz Republike Srpske, sa visokim službenicima Ministarstva unutrašnjih poslova, MUP-a, JNA i kasnije Vojske Jugoslavije. Nad svim ovim organima optuženi je vršio uticaj u smislu podržavanja udruženog zločinačkog poduhvata.

SUDIJA MEJ: Oprostite što vas prekidam. Pre nego što se upustite u teoriju odgovornosti optuženog, napominjem da smo mi pročitali ove optužnice i znamo da u vašem podnesku govorite o planu da se uspostavi Velika Srbija. To je ta strategija, odnosno plan na koji se vi pozivate. Ispravite me, ako grešim.

TUŽILAC NAJS: U pravu ste, časni Sude.

SUDIJA MEJ: Kada pogledamo optužnice, nema pominjanja takvog plana u optužnici za Kosovo. Mi smo pogledali da li se u tom planu stvaranja Velike Srbije govori u drugim optužnicama, odnosno da li postoje reference i, zaista, došli smo do zaključka da postoje indirektne reference. Ako se dobro sećam, mislim da se to pominje u onom delu gde se pominje Šešelj. Dakle, najmanje na jednom mestu. Prema tome, iako se vi sada na to pozivate, nama ne izgleda da je to nešto na šta ste se vi pozivali u optužnicama. Ispravite me, ako grešim.

TUŽILAC NAJS: Postoje neka mesta u tim optužnicama gde se izričito govori o tom planu, dok se na drugim mestima o tome ne govori, jer za to nema potrebe. Već sam napomenuo da je formulacija optužnice za Kosovo drugačija u poređenju sa drugim, jer je ta stvar uzeta na razmatranje dosta ranije. Ali taj zajednički cilj, izražen u paragrafu 6 prve dve optužnice i paragrafu 16 poslednje o kojoj smo govorili, dakle, optužnici za Kosovo, ali prve za koju će početi suđenje u ovom Sudu, u svakom slučaju je identičan. Reč je o nasilnom uklanjanju, na primer, većinskog hrvatskog stanovništva i drugog nesrpskog stanovništva sa područja koja su trebala da postanu deo Velike Srbije. U optužnici za Bosnu govori se o nasilnom uklanjanju većinskog nesrpskog stanovništva iz velikih delova Republike Bosne i Hercegovine sa svrhom povezivanja sa Beogradom. Kosovo se ni u kom slučaju ne sme izdvojiti. U paragrafu 16 optužnice za Kosovo se pominje proterivanje velikog dela kosovskih Albanaca iz pokrajine, u nastojanju da se osigura kontinuirana srpska kontrola nad tom teritorijom. Dakle,

cilj je u svim ovim slučajevima isti. Možda je bilo moguće da se to šire izrazi, ali smatrali smo da to nije bilo potrebno učiniti, jer je dokazni materijal koji smo podneli takav da se na osnovu njega to može utvrditi. Dakle, postojao je jedan opšti plan čiji su svi delovi pomenuti. Sa dozvolom, izneo bih jedan primer. Ako napravimo analogiju sa zločinom u nacionalnim jurisdikcijama koje dozvoljavaju spajanje optužnica, ako postoji veza između zločina, jedan lokalni sud može biti suočen sa optužnicama koje ne označavaju jasno postojanje jednog takvog plana, jer, u tom određenom trenutku, to nije bilo potrebno naglasiti u optužnici. Međutim, kada se pogledaju individualne optužnice i zahtev Tužilaštva za njihovim spajanjem, lako se ustanovljava da su one deo jedne šeme ili plana i tako se kvalifikuju. Vi ste potpuno u pravu, časni Sude, kada ukazujete na razliku u formulacijama koje se nalaze u pojedinačnim optužnicama. U našem podnesku kažemo da postojanje ovakvog plana mogu potvrditi brojni svedoci, insajderi, međunarodni posmatrači, političari i drugi svedoci koji mogu govoriti o toj politici, poput eksperata za ustavno pravo koji su u stanju da objasne kakav je taj opšti cilj bio. Dakle, postoji dokazni materijal koji će ove tvrdnje potvrditi. Hteo bih da skrenem vašu pažnju na reči "Velika Srbija". Iako se taj izraz prilično široko koristio, on ipak ima neka svoja ograničenja. Želim da naglasim da ga mi koristimo kao praktičan i mislim da će Pretresno veće shvatiti kakva je, u tom smislu, naša namera. Ako dozvolite, sada bih se vratio na ono što sam malopre govorio. Još uvek odgovaram na zahtev koji ste izneli u paragrafu 1 vašeg naloga. Njegovo učešće je uključivalo, što će se potkrepiti dokazima, radnje planiranja, pripreme i podsticanja i to u okolnostima gde je on imao kombinaciju *de iure* i *de facto* kontrole. Dakle, kontrole u pravnom smislu i kontrole u činjeničnom smislu, nad vladinim organima i drugim grupama, koje su imale odgovornost na lokalnom nivou, za izvršenje tih zločina. Samo se pozicija optuženog menjala. On je, naime, prvo bio predsednik Srbije, a zatim predsednik Savezne Republike Jugoslavije. Mehanizmi kontrole nad tim telima su se menjali, kako je vreme prolazilo. Ipak, ono što je zajedničko i što je sve vreme

trajalo jeste volja optuženog da kontroliše te organe, kontrolišući pojedince, kada je to bilo potrebno, ali i direktnim pravnim radnjama, kada je imao u vlasti te pravne mehanizme. Časni Sude, naša tvrdnja je zajednička u odnosu na sve tri optužnice. Vратиću se na ono što smo naveli u podnesku. Pitanje Kosova odražava konzistentnost i kontinuitet tog plana, kao i u slučaju drugih optužnica, što bi dovelo do toga, pozivajući se na naš podnesak, da odvojeno suđenje za Kosovo, kao prvo suđenje za ovoga optuženika, bude nestabilno. Kosovo je počelo u onom trenutku kada je optuženi shvatio da ima mogućnost da generiše strah u Srbiji i patnju Srba. Dakle, u trenutku kad je imao nad tom teritorijom, nad Kosovom i kosovskim Albancima, što se događalo pre onoga što se dogodilo u Hrvatskoj i u Bosni, ali što se nastavljalo tokom ovih sukoba. Dakle, taj plan je na Kosovu trajao sve vreme. To se sada samo navodi u optužnici za Kosovo, ali mi smatramo da bi, kako sada stvari stoje, bilo nemoguće shvatiti šta se zaista događalo na Kosovu ako se u obzir ne uzme ono što se dogodilo kasnije, u ova dva sukoba. Dakle, ono što se na Kosovu događalo kasnih osamdesetih godina mora se razmatrati u svetlu onoga što se dogodilo kasnije, u druga dva konflikta. Ono što se događalo na Kosovu je zločin, koji se odlagao. Razlog zbog kog se on kasnije desio, međunarodna zajednica, a naročito Sjedinjene Američke Države nisu mogle da tolerišu, kao ni da tolerišu nastavak rata na toj teritoriji. Ta pretnja, mislim, datira negde oko Božića 1992. godine. To je optuženom bilo jasno. Mada se tolerisalo ono što je radio u drugim oblastima, znao je da ukoliko ponovi istu stvar na Kosovu, da će to dovesti do posledica s kojima se on nije mogao suočiti. Dakle, vreme je prolazilo dok su se događaji odvijali tako da su mu omogućili da se vrati svom generalnom cilju, korišćenjem istih organa, stvaranju države koju će Srbi kontrolisati, kao što je već radio u Hrvatskoj i Bosni. Dakle, vratio sam se na opšte tvrdnje kojim se potvrđuju zaključci iz podneska, koje Pretresno veće ima ispred sebe. Pretresno veće, takođe, zna da se ista tela i iste grupe pojavljuju u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu, poput Crvenih beretki. Dakle, to su grupe nad kojima je optuženi imao

kontrolu i uticaj. Pretresno veće bi verovatno želelo da zna, mada nije svaka identifikovana osoba optužena, saoptužena ili izvršilac, Pretresno veće bi možda želelo da zna, na primer, dva saoptuženika za Kosovo, koji su, takođe, bili umešani i u Hrvatskoj i u Bosni. To bi dokazalo da je postojao kontinuitet ne samo cilja i metoda, već i personala. Sad, kad je reč o broju svedoka u ovom predmetu, hteo bih da obavestim Pretresno veće o sledećem. Jedna od najvažnijih kategorija svedoka, dostupnih kancelariji Tužilaštva jesu insajderi. Iz razumljivih razloga, nakon predaje optuženog došlo je do izraženije volje ljudi ove kategorije da sarađuje sa Tužilaštvom. Indikacije koje imamo, a ja sam pažljivo sagledao čitavu problematiku u poslednje dve nedelje, jesu da će mnogi od njih da nam pomognu i to ne samo kada se radi o jednom ili dva sukoba već i u odnosu na sva tri. Neki su bili posmatrači, ili, na neki način, učesnici.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najs, problem je sledeći. Vi kažete da ne možemo da imamo suđenje po optužnici za Kosovo kao prvo suđenje, mada je tužilac optužio optuženog zbog Kosova pre više godina, a sada je podigao optužnice i za dve druge stvari. To kašnjenje je razlog za probleme s kojima se sada suočavamo. Odgovornost je tužioca za situaciju u kojoj smo se danas našli, da je optužnica za Kosovo spremna, a da druge nisu.

TUŽILAC NAJS: Kao prvo, mislim da sam to već rekao. Možda sam išao predaleko. Nisam rekao da je nemoguće suditi, već da bi bilo neprikladno. Ne mogu da idem dalje od toga, a da ne kažem kako nije poželjno da se za Kosovo organizuje odvojeno suđenje. Ukoliko se organizuje odvojeno suđenje, zbog razloga na koje ću se vratiti, bilo bi neprikladno da se ono prvo organizuje, ali, naravno, kad to kažemo ne mislimo da je to nemoguće. Stav Tužilaštva, nadam se da će ga Pretresno veće usvojiti, bio je uslovljen raspoloživošću sredstava za krivičnu istragu ovog optuženika. Uveravam vas, časni Sude, da se već godinama fokusiramo na njega, ali tek kada su dokazi bili raspoloživi, bili smo u stanju da podignemo

optužnicu. Dakle, učinjeno je ono što je bilo moguće u svetlu raspoloživosti dokaza i sredstava. Učinili smo sve što je bilo u našoj moći da ove optužnice stignu što pre pred Sud.

SUDIJA ROBINSON: Rekli ste da bi bilo nepoželjno da se prvo sudi po optužnici za Kosovo. Možete li nam reći nešto više o tome?

TUŽILAC NAJS: Svakako. Ja to mogu sada da uradim, ili nešto kasnije.

SUDIJA ROBINSON: Ako ćete se vratiti kasnije, to je u redu, jer bih hteo da čujem vaše argumente.

TUŽILAC NAJS: Časni Sude, nadam se da sam se na pravi način pozabavio vašim prvim zahtevom koji se tiče teorije odgovornosti optuženog. Možemo da idemo dalje i da se bavimo pojedinačnim scenama sukoba. Međutim, mi smatramo da je postojao zajednički cilj i isti mehanizmi za njegovo ostvarenje, u sva tri slučaja. Uz sve to stoji i želja ovog čoveka da ostvari i zadrži moć u državi. To je i smisao stvaranja Velike Srbije, što je jedan nezadovoljavajući termin, jer Kosovo je deo Srbije. U tom konkretnom slučaju to bi značilo zadržavanje, tačnije, postizanje i zadržavanje moći. Samo da prođem kroz druge delove podneska. Sada ću da se pozabavim stranicom 6 dokumenta, koji ima 19 strana. Već sam se bavio činjenicom da su se neki od aktera promenili, ali da su neki ostali isti. Sada ću preći na stranicu 7 i paragraf 16. Tu sam postavio istorijski kontekst Kosova koji je, po našem mišljenju, suštinski za puno razumevanje svega što se desilo. Istorijski kontekst se oslanjao na strah i time se bavimo u paragrafu 18. U paragrafu 19 se govori o želji optuženog da nastavi da kontroliše uspostavljena politička tela. U potparagrafu (a) se vidi na koji način je on koristio SPS i kako je lojalne partiji postavljao na pozicije vlasti. Paragraf 20 je nešto o čemu sam već govorio. Naime, ako krenemo od druge rečenice, u sukobima, koji su sledili

jedan za drugim, optuženi je imao prednost korišćenja strukture i delovanja institucija koje se mogu shvatiti samo kroz jednu kumulativnu sliku svih sukoba. I, kao što sam već rekao, mi ćemo uvesti dokaze putem sudskih veštaka u vezi sa ovom temom. Mediji, u optužnicama i u potkrepljujućem materijalu koji je već stavljen na raspolaganje časnom Sudu, jesu područje dokaza koje očekujemo da proširimo izvan trenutnog nivoa čim nam materijali budu dostupni. Želimo da pokažemo u kom stepenu su mediji korišćeni kao sredstvo konstantne manipulacije tokom čitavog perioda na koji se odnose optužnice. Paragraf 22 se odnosi na stalno učešće i značaj JNA i Vojske Jugoslavije, koje su bile logistički i finansijski podržane, naročito bazirajući se na personalu, što je vrlo važan aspekt kontinuiteta. Zatim, u paragrafu 23 se isto govori za MUP, uključujući i Državnu bezbednost. Već sam identifikovao jednu od veza između optužnica, a to je da su glavni počinioci grupe koje se mogu identifikovati u različitim područjima sukoba. Bavio sam se nešto malo i finansijama i Pretresno veće će otkriti, bez obzira kako se budu ova suđenja odvijala, da je optuženi koristio složeni finansijski mehanizam da bi finansirao tela koja su na terenu počinila zločine. To je bilo nešto što je utvrđeno od samog početka, što se nepromenjeno koristilo do kraja. Nadamo se da će ti dokazi imati značajnu vrednost. Kao što se kaže u paragrafu 25, reč je o dokazima koji će doći iz banaka i drugih institucija, prvenstveno od banaka, ali i od drugih institucija. Paragraf 27 kaže nešto što je očigledno, ali bi možda trebalo ponoviti. Ovo suđenje, ili ova suđenja, kako god odluči Pretresno veće, bavi se u suštini dvema stvarima: onim što se može ustanoviti šta je radio optuženi i koja su bila njegova razmišljanja u vreme kada su počinjeni ti zločini, šta ga je rukovodilo. Tvrđimo da će ukupnost dokaza omogućiti Pretresnom veću da lakše i sa većom sigurnošću definiše šta je on tačno mislio u svakom datom trenutku i u čitavom procesu. Izdvajanje jednog sukoba bi onemogućilo da Pretresno veće stekne celokupan uvid u razvoj događaja u jednom vremenskom periodu.

SUDIJA ROBINSON: Gospodine Najs, Pretresno veće mora da razmotri da li su bilo koji od dokaza o ranijim transakcijama bili na štetu optuženog, u odnosu na kasnije transakcije.

TUŽILAC NAJS: Možda se može smatrati da bi ti dokazi mogli da budu na štetu optuženog, međutim, tvrdim da ima vrlo malo izgleda da se tako nešto desi, jer je proces razmišljanja išao na taj način. Nadam se da mogu da objasnim zašto. Kada imate izdvojene zločine, ako pogledamo praksu u jednoj državi, recimo imate zločin A i u vezi s tim krivičnim delom optuženi je rekao nešto što mu šteti, a samo po sebi ne pomaže Pretresnom veću u vezi sa krivičnim delima B i C. U tom slučaju bi Pretresno veće ili porota bili vrlo oprezni da ne dozvole da na njih utiče taj raniji dokaz. Ovde nije takav slučaj. To nisu takvi dokazi o načinu razmišljanja i stanju svesti kojima se bavi Pretresno veće. Mi se bavimo javnim nastupima optuženog u to vreme i mali su izgledi da se to može smatrati nečim što bi bilo njemu na štetu, jer su to bili njegovi javni nastupi prilikom razgovora sa višim vojnim oficirima ili sa diplomatama. Možda će biti dokaza od insajdera kakva je bila svrha njegovog razmišljanja u određeno vreme. Po našem mišljenju, pošto je to ukupna kapa nad svim događajima koja pokriva akumulaciju svih tih krivičnih dela počinjenih u jednu svrhu, dakle, stvaranja srpske države, takva zapažanja bi bila vredna, ali ako ne bi bila vredna, svakako ne bi bila na štetu. Treće, to pokazuje stanje njegove svesti i ta ukupnost dokaza, bez obzira šta otkrivamo o ustavnim promenama, pokazala bi da je u pozadini svega toga bila svrha koju je on imao na umu. Po našem mišljenju, nema izgleda da bi te stvari mogle na bilo koji način da mu štete, već da bi pomogle Pretresnom veću da precizno shvati šta se dešavalo u to vreme. Negde u svom podnesku pominjem predmet koji nije toliko bitan, ali se tu podseća na jedan čisto zdravorazumski predlog, gde se kaže da možda postoje suđenja gde je neophodno da postoji kompletan istorijat da bi se rekonstruisao kontekst. Po našem mišljenju ovo je upravo takvo suđenje.

SUDIJA ROBINSON: Predmet na koji se vi pozivate je slučaj Pekman (Peckman).

TUŽILAC NAJS: Da, Pekman.

SUDIJA ROBINSON: Vi citirate da bi raniji dokazi bili prihvatljivi, mada to nisu bili, kada bi kasniji dokazi bili nepotpuni ili nerazumljivi. Da li vi kažete da bi u ovom predmetu dokazi o kasnijim transakcijama, bilo da je reč o Kosovu ili Hrvatskoj, bili nepotpuni i nerazumljivi kada ne bi bilo dokaza o ranijim transakcijama u Bosni?

TUŽILAC NAJS: Neću ponovo koristiti termin "nerazumljiv" da ne bi došlo do toga da se koristi izraz "nemoguć". Baviću se izrazom "nepotpun", jer, po našem mišljenju, teško bi se došlo do potpune slike i prosudila dela i razmišljanje ovog čoveka, ako se ne bi uveli kompletni dokazi.

SUDIJA ROBINSON: Moram vam reći da je jedna od teškoća s kojom se suočavam vaša teorija o stvaranju Velike Srbije koja povezuje sve tri transakcije. Po mom mišljenju to je vrlo tanka veza na kojoj počiva čitava teorija Tužilaštva. Recite mi ukoliko se slažete sa sledećim predlogom. Zaključak da je stvaranje Velike Srbije bila zajednička veza mogao bi se smatrati uverljivijim ako bi ga podržali zajednički elementi na svim lokacijama, elementi vremena i elementi mesta. Kada nemate zajedničke elemente vremena i mesta, kada postoji razlika između vremena i mesta, onda je teško prihvatiti taj zaključak, po mom mišljenju. Vi imate razliku u vremenu i prostoru. Kad je reč o Kosovu, to je vrlo snažno. Mislim da može doći do teškoća ako se budete isključivo oslanjali na stvaranje Velike Srbije, kao te veze. Po mom mišljenju, to ne može biti jedini zajednički plan. Ako je to bio zajednički plan i ako su se neki događaji desili šest ili sedam godina kasnije, bilo bi vrlo teško to opravdati. Ta vremenska razlika čini vrlo teškim da se oslonite na taj pojam, kao opšti plan.

TUŽILAC NAJS: Svakako je od koristi znati na koji način Pretresno veće prilazi tom problemu. Zbog toga sam zahvalan. Kao što vidite, Velika Srbija je nešto što sam ja koristio, ali sam time smanjio vrednost svojim argumentima. Reč je o stvaranju centralizovane srpske države koja bi obuhvatila delove teritorija na kojima su živeli Srbi i sve što bi pod taj plan potpalo, koji smo mi na taj način definisali. Kada je reč o odlaganju ostvarivanja tog plana između događaja na Kosovu i događaja iz druge dve optužnice, ja sam se time delimično pozabavio, ali ima više toga što treba reći. Možda Pretresnom veću nije lako da to prihvati zbog činjenice da su optužnice posebno pisale. Međutim, sam kontekst na koji se oslanjamo kada je reč o Kosovu, ako bih mogao da vam pomognem, jeste sledeći: postoje dokazi, ne samo o opštoj represiji koja je krenula sa Kosova od početka devedesetih, već i uvođenjem radnih zakona i slično za kosovske Albance, zatim o preuzimanju kontrole nad medijima u julu 1990. godine, otpuštanju zdravstvenih radnika Albanaca 1990. godine, zabrani kosovskog obrazovnog sistema, takođe u avgustu 1990. godine. Tu su i zakoni iz 1991. godine koji dovode policiju iz Jugoslavije da smeni otpuštene Albance. Time se dovodi do dominacije srpske policije na Kosovu. Vi ćete ustanoviti da postoje dokazi o nasilju na nižem nivou do kog je dolazilo na Kosovu već u tom vremenskom periodu, tako da ono što se dešavalo može da se opiše kao etničko čišćenje na nižem nivou. To su bile policijske racije i nasilja potpomognuta paravojnim jedinicama koja su odlazila u Požaranje (Pozharan) i Mitrovicu (Mitrovica). Pominjem to zato što, iako razlika u vremenu izaziva teškoće, ti događaji do kojih je dolazilo već na samom početku devedesetih za posledicu su imali nastavljanje kršenja ljudskih prava tokom čitavog perioda, kada su se drugi sukobi događali. Uporedivši ih sa ovim događajima pokazuje se da pred sobom imate posledice tih teških krivičnih dela, to su izolovani incidenti u 1999. godini, koji su bili deo čitavog plana koji je okruživao sve te događaje. Dakle, ovi događaji uključuju sva ona druga dela, koja su se desila do tada. Možda nije moguće podići optužnicu za rani-

je događaje, jer oni nemaju tu težinu, kad se uporede sa ostalim delima, ali oni otkrivaju konzistentnost određenog ponašanja koje se dešavalo i onoga šta se u celini dešavalo. I, naravno, ako ima nedostataka u samoj formulaciji optužnice, mi se izvinjavamo. Da smo imali mogućnosti da iskoristimo sve pravne lekove, možda bismo formulisali optužnicu za Kosovo na drugi način.

SUDIJA MEJ: Nije to samo pitanje formulacije, već tu postoje suštinski problemi, kao što je rekao sudija Robinson (Robinson). Kako ćete vi pomoći Pretresnom veću, odnosno, u čemu je relevantnost, da to postavim na drugi način, događaja u Hrvatskoj i Bosni 1991. godine i 1992. godine u odnosu na događaje na Kosovu iz 1999. godine, koje je deo Srbije tj. Savezne Republike Jugoslavije? To su, čini se, različiti događaji i na različit način ih treba razmatrati. Moguće je i možda biste to mogli da razmotrite da postoji argument da se kaže da Bosnu i Hrvatsku treba objediniti jednom optužnicom i održati jedno suđenje, pošto je reč o istoj vrsti sukoba u koji je umešana susedna zemlja, kao i istoj vrsti odgovornosti, koja, kao što se navodi, treba da bude pripisana optuženom, a koji je delovao indirektno kroz druge, za razliku od slučaja Kosova, koje se javlja kasnije, i reč je o drugoj vrsti odgovornosti. Kosovo je deo Savezne Republike Jugoslavije, čiji je optuženi bio predsednik. On je delovao direktno, komandujući različitim telima za koja tvrdite da su počinila zločine. U takvim okolnostima može se izneti argument da za prva dva slučaja treba organizovati jedno suđenje, a da Kosovo treba da bude odvojeno. Možda biste hteli da razmislite o tome i da nam iznesete svoje stavove u vezi s tim? I naravno, kad sam uzeo reč u vezi s tim, iza svega toga je pitanje izvodljivosti suđenja. Ja znam da ćete se vi time pozabaviti, nema sumnje, ali vrsta suđenja za koju se vi zalažete uključuje nekih 600 svedoka i ko zna koliko će dugo da traje. Ne znam koliko vi predviđate da će suđenje trajati, ali trajanje najmanje dve do tri godine i to nije nešto što nam se čini izvodljivim.

TUŽILAC NAJS: Prvo ću odgovoriti na prvo i poslednje pitanje. Naravno, osvrnuću se na sva tri. Uz sve dužno poštovanje, naše mišljenje se razlikuje od vašeg, časni Sude, kada govorite o vremenskoj razlici u ovim događajima i izostanku korisnosti ranijih dokaza za kasniji predmet. Većinu argumenata sam već izneo, ali zbog načina kako je Pretresno veće formulisalo pitanja, biću mnogo određeniji u argumentaciji. Ako ostavimo sa strane činjenicu da je po našim tvrdnjama to sve deo jednog istog plana, što podržava našu tvrdnju, barem pravno gledajući, a što je podložno vašem diskrecionom pravu, naglašavamo da se radi o čoveku koji je nastojao da stvori ili ostvari distancu između njega i njegovih dužnosti po pravu, obavezama i moći i počinjenih zločina u njegovu ime. Možemo pronaći reference za ovu tvrdnju u izjavama političara i vojnih oficira visokog ranga, koji su sa njim radili. Hoće li on izneti pozitivnu odbranu u svoje ime, ili ne, bez obzira na to, svako pretresno veće bi nastojalo da premosti jaz između počinjenog dela i glavnog počinioaca. Ono što se dogodilo u njegovo ime, a mi ćemo to jasno postaviti, u svrhu ostvarenja zajedničkog plana, on je lično kontrolisao i to je bilo očigledno u tim ranijim sukobima. Bilo je očigledno svima, kako je politika koja se vezuje za njega dovela do počinjenja tako teških zločina od strane onih nad kojima je on imao vlast i kontrolu. To sam imao na umu kada sam Pretresnom veću govorio o povezujućim činjenicama. Pono vo uzimam za primer Crvene беретke. Mi ih susrećemo u kasnijim sukobima gde ponovo postupaju u skladu sa željama optuženog. Dakle, ti raniji dokazi su od velike važnosti, kao dokaz koji Pretresno veće treba da ima kada bude razmatralo šta je optuženi znao i šta je očekivao. To nije samo vrednost dokaza u smislu člana 7(1), već naročito u vezi člana 7(3). Vaša druga primedba, časni Sude, odnosila se na vezivanje dvaju predmeta, ne tri. Naravno da smo o tome razmišljali. Iako vodim ove predmete u velikoj meri na jedan opšti način, ja odražavam mišljenje i stavove čitavog tima. Kao što se očekuje u predmetu ovakvog obima mi ne donosimo pojedinačne odluke. Mi smo vrlo pažljivo razmotrili ovu mogućnost i zauzeli stav koji želimo i da Pretresno veće zauzme. Naime,

bilo bi nepoželjno da imamo jedan takav prekid. Vratću se na pitanje sudije Robinsona o tome zašto bi bilo nepoželjno prvo suditi za Kosovo. Govoriću i o vođenju samog suđenja. Dozvolite mi da se bavim ovim pitanjem kroz pregled neke statistike. Mi tvrdimo da bi spajanjem optužnica dovelo do jednostavnijeg suđenja, pogotovo u slučaju vrlo bitne sudske uštede vremena, koja bi rezultirala iz jednog jedinstvenog suđenja. O tome ću jasnije govoriti kada budem koristio statistike. Što se tiče pitanja uvaženog sudije Robinsona zašto nije poželjno da se prvo vodi suđenje za Kosovo, navešću nekoliko razloga. Tačno je da su događaji na Kosovu u hronološkom smislu poslednji. Prema tome ako Pretresno veće koje bude vodilo to suđenje ustanovi da nisu imali dovoljno materijala iz ranijih suđenja, neće biti mogućnosti da se koriste dokazni materijali, odnosno zaključci iz ranijeg suđenja. To je možda i jedan administrativni problem i sve što bi Pretresno veće u tom slučaju moglo uraditi jeste da izvodi dokaze iz tih ranijih suđenja, što bi dovelo do velikih nepogodnosti. Drugo, postoji interes žrtava i svedoka. Žrtve i svedoci koji su dosta propatili, našli bi se u situaciji da se odluka u vezi s njihovim svedočenjem donese kasnije, ukoliko bi se, dakle, to kasnije hronološko suđenje odvijalo prvo. Treće, hronološki prve dve optužnice, optužnice za Hrvatsku i Bosnu se mogu doživiti kao teže. Kao stvar opšteg principa bilo bi nepoželjno odložiti ta suđenja, pogotovo ako su hronološki prva. I, najzad, mislim da je Pretresno veće svesno da iako mi ne znamo kakvu će odbranu ponuditi optuženi, pitanje bombardovanja NATO je problem za sebe i to će možda oduzeti dobar deo vremena, kad za to dođe vreme. Da bismo se tome suprotstavili, to je jedan opšti stav, da bismo odgovorili na ono što se dogodilo na Kosovu, koliko god se optuženi bude pozivao na okolnosti koje su eventualno išle njemu u korist, mi to možemo shvatiti jedino ako posmatramo njegovo ponašanje u celini, sve od sredine osamdesetih godina do 1999. godine. Dakle, taj je argument pozitivne prirode i zašto je potrebno povezati optužnice. On govori o tome kako će dokazi postati značajni. Ako počnemo s Kosovom, bićemo u teškoj poziciji. To su naši razlozi.

Pre nego što budemo počeli da govorimo o sprovođenju suđenja i o resursima, što takođe ide u prilog zajedničkom suđenju, stvari treba posmatrati hronološki, tako da će jedno Pretresno veće koje se bude kasnije uključilo u suđenje, moći na odgovarajući način da donese svoje zaključke i razmotriti onaj materijal koji je evidentan.

(Pretresno veće se savetuje)

SUDIJA MEJ: Izvolite, gospodine Najš.

TUŽILAC NAJS: Prešao bih sad na stranicu 14 našega podneska, odnosno na pravo optuženika na pravično i ekspeditivno suđenje. Mislim da ravnoteža na koju se ovde pozivam, što sam već delom pokrio, naime, ravnoteža između prava optuženog da na odgovarajući način razmotri materijale koji mu idu u prilog, naročito ekskulpatorne materijale i prilike koju ima Tužilaštvo da poveže stvari između sebe, jeste nešto o čemu sam već govorio. Ako krenemo na stranicu 15, videćemo da se tu govori o nepovoljnostima za optuženog ako se organizuju dva suđenja. Pored neizbežno mnogo dužeg perioda koliko bi optuženi pratio suđenje, postoji još nekoliko problema, koji će njemu ići na štetu zbog toga što ga niko ne zastupa jer će neki dokazi morati da se izvode dva puta. Naravno, ukoliko se to bude radilo dva puta, advokati će potrošiti nekontrolisano veliki period vremena pokušavajući da nađu nedoslednosti i razlike. Mi, kao pravnici, znamo o čemu se radi, a zna i optuženi, budući da je pravnik, jer će on to morati da uradi tokom suđenja ili tokom pretpretresne faze nekog drugog suđenja. U paragrafu 37 govorim o problemima koji se vezuju za dugu predpretresnu fazu suđenja. Dakle, ovo isto ili neko drugo pretresno veće, koje će voditi to drugo suđenje, neće biti u mogućnosti da dozvoli da dođe do određenog prekida. Oni bi bili pod pritiskom da suđenje mora biti spremno u svakom trenutku. A isto tako i optuženi će se naći u situaciji da bude suočen sa činjenicom, sa jednim novim suđenjem, koje će se odmah nadovezati na pret-

hodno svojom prepretresnom fazom. Sada bih govorio o sudskoj uštedi vremena. Pre nego što počnem sa izlaganjem opštih argumenata kolege su mi dale neke beleške. Samo trenutak, da li se radi o nečemu što nam je važno i potrebno? Prva stvar je nešto što do sada nisam elaborirao. Postoji veza između situacije u kojoj je optuženi bio u Hrvatskoj i Bosni, a zatim i na Kosovu. Ta veza naglašava sličnost događaja, njegovu reakciju na te događaje, koji su u vezi sa njegovim planom. U svakom od tih slučajeva postojao je rizik od raspada države, prvo SFRJ, a zatim i SRJ. Dakle, reč je o njegovoj reakciji na pretnju raspadanjem države, bilo činjenjem drugih država, drugih republika, odnosno od strane pojedinaca na Kosovu i separatista, koje je dovelo do njegove reakcije. To je još jedna sličnost koja povezuje ova tri predmeta. Raspad republike je počeo, a u isto vreme kada se na Kosovu javljaju pokreti u tom smeru. Dakle, to je opet nešto kontinuirano. Mislim da se o relevantnim stvarima u optužnici za Bosnu i Hercegovinu govori u paragrafu 53, gde se navodi kontekst SDS-a i Karadžića i želje da svi Srbi žive u jednoj državi. Dakle, to je još jedan način na koji govorimo o ovom zajedničkom planu na koji se pozivamo. Dakle, radi se o tome da Srbi kontrolišu te teritorije, da se formira država u kojoj bi dominirali Srbi i koja bi trebalo da zauzima delove Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Kosovo. Ako dozvolite, sada bih prešao na pitanje uštede sudskog vremena i kroz to bih odgovorio na pet prvih pitanja, koja nam je Sud konkretno postavio. Mislim da se Pretresno veće neće iznenaditi ako kažem da je teško proceniti vreme trajanja suđenja sa određenom dozom izvesnosti. Zadnja dva puta smo rekli koliko svedoka planiramo da pozovemo za sve tri optužnice. Jedan od mojih prioriteta je bavljenje statistikama. Da bih to ostvario, moram da izvršim dva zadatka. Prvo, moram pogledati dokazni materijal koji bi možda mogao da se redukuje u kvantitativnom smislu, bilo nekim činom Tužilaštva ili ovlašćenjima Pretresnog veća. Drugo, o tome sam donekle govorio, jeste da pogledamo koji bi svedoci bili uskoro raspoloživi za prvo suđenje, a koji bi bili od velike vrednosti i čije svedočenje može dovesti do redukovanja vremena za izvođenje dokaza. To objašnjavam

na sledeći način: ako imate svedoka, insajdera, koji može pokriti veliki broj tema na zadovoljavajući način, takav svedok može dovesti do smanjenja broja svedoka, onih koji će biti pozvani da na indirektan način dokazuju iste stvari. Postoje kalkulacije o tome koliko sve to zajedno može da traje. Gospodin Rajnefeld, gospođa Uerc-Reclaf, gospodin Grum (Groome) koji danas, nažalost, nije s nama, bavili su se delom ovom predmeta, koji se tiče Bosne. Moguće je da je glavni faktor, to možda nije nužno naglašavati, koji će odlučiti o tome koliko će trajati suđenje, stepen u kome se dokazi mogu izvesti putem svedoka. Isto tako moramo da imamo na umu i postojanje Pravila 92bis. Ne znamo kakav će biti stav optuženog po tom pitanju i rezultat može zavisi i od njegove reakcije, ali o tome sada ništa ne znamo. Ono što smo mi učinili jeste da smo napravili jedno razumno procenjivanje stupnja u kojem će Pretresno veće dozvoliti da se daju dokazi po Pravilu 92bis. Ono što mi možemo da uradimo jeste da prognoziramo do kog stepena Pretresno veće može da prihvati dokaze svedoka zločina putem Pravila 92bis. Postoje argumenti koji kažu da svi svedoci treba lično da se pojave. Postoje i argumenti koji govore o tome da, ukoliko se dokazi neće osporavati, sve može biti po Pravilu 92bis. Hteo bih da se usvoji jedan srednji stav. Mislim da svedoka, koji će govoriti konkretno o zločinima, a koje će Pretresno veće želeći da sasluša u ovom predmetu, kada je reč o sve tri optužnice, ima 300. Treba da vidimo koliko će trajati njihovo glavno ispitivanje, jer se može, ipak, raditi o dokazima koji neće biti u velikoj meri osporavani, budući da se radi o konkretnim krivičnim delima. Možemo da računamo dva svedoka po danu, prema tome, 150 dana. Meni bi bilo drago da se taj broj smanji. To je nešto o čemu će odlučiti Pretresno veće, ukoliko bude sudilo u samo jednom postupku, ili pretresna veća, ukoliko se bude radilo o više suđenja.

SUDIJA ROBINSON: Vi ste na taj način smanjili broj svedoka na pola?

TUŽILAC NAJS: Reč je o svedocima koji govore o konkretnom zločinu. Ova procena omogućava da se nekim svedocima omogući da svedoče po Pravilu 92bis. Ukoliko do toga dođe, to bi se dalje moglo smanjiti, na primer, posebno ako se ne budu osporavali događaji do kojih je došlo. Kao što sam izrazio u paragrafu 42 podneska, to objašnjava vrlo precizno naš stav. To je rečenica u sredini gde se kaže: "Ako optuženi zadrži svoj sadašnji stav na Sudu, onda će Pretresno veće i Tužilaštvo imati problema da se odluče između oslanjanja na minimum dokaza da se dokaže predmet i velikog broja dokaza koji su odgovarajući za ovaj slučaj, po mnogo čemu neuobičajen i poseban, a da, pri tom, nemaju argumente od optuženog." Pored svedoka koji će svedočiti o krivičnim delima, imamo i neke druge kategorije svedoka. Neki su veštaci, eksperti za ustavno pravo, patolozi, demografi i slično. Oni će biti iz jednog, ili drugog područja. Ako bismo imali 25 do 30 ovakvih svedoka za sva tri suđenja zajedno i ako za svedočenje svakog od njih treba po jedan dan, onda bi to ukupno bilo 25 do 30 dana. Zatim, tu su svedoci koji govore o politici. Oni su osobe visokog ranga. Ponekad su to vrlo poznata imena. Možda će nam biti teško da te svedoke pozivamo više od jednom, upravo zbog njihovog visokog položaja. Njihovo će svedočenje možda trajati malo duže, mislim, dva dana za svakog od njih. To je procena na osnovu našeg iskustva sa drugih suđenja. Moje kolege i ja smo izračunali da bi nam na raspolaganju bilo između 30 i 35 takvih svedoka, za čije svedočenje bi bilo potrebno između 60 i 70 dana. Zatim imamo insajdere. To je naša poslednja grupa svedoka, čije svedočenje ima izuzetnu vrednost. U ovom trenutku je vrlo teško napraviti precizniju procenu koliko će takvih svedoka biti, ali, otprilike između 25 do 30 i po dva dana za svakoga, znači 50 do 60 dana. Ako bi se svi ti brojevi sabrali i ako bismo radili na osnovi od 150 dana, koliko mislimo da bi bilo maksimalno potrebno za izvođenje glavnih dokaza o određenim zločinima, to nas dovodi do jedne opšte cifre, otprilike 150 dana za svedočenje o počinjenim delima i 150 dana za sve ostale svedoke. Dakle, sveukupno 300 dana. Moje uvažene kolege su, kao što sam već objasnio, nezavi-

sno od mene pokušali da izračunaju koliko dugo će biti potrebno za delove suđenja u kojima su oni vođe timova Tužilaštva. Procena je 13 meseci za Bosnu, 10 za Hrvatsku i devet za Kosovo.

SUDIJA MEJ: Bosnom treba da se bavimo odvojeno. Možete li nam dati podatke za Bosnu, jer imamo podatke za Hrvatsku i za Kosovo?

TUŽILAC NAJS: Procene koje su dale moje kolege su možda malo drugačije. Procena, koju sam dobio od gospodina Gruma koji poznaje taj predmet bolje nego što ga ja znam u ovom trenutku, njegova procena je 13 meseci za Bosnu. Mi bismo znatno uštedeli vreme ako bismo to suđenje spojili sa drugim suđenjima. Na taj način bismo uštedeli dva do tri meseca. Dakle, u svakom slučaju bi došlo do uštede vremena ako bi se spojila suđenja. Minimum jedan, dva, ili tri meseca.

SUDIJA MEJ: Moram da vas pitam, gospodine Najs, koliko su realne ove procene? Mi ovde imamo ono što nam je Tužilaštvo reklo prošli put da – 255 svedoka ima za Hrvatsku, koji će se ispitati za 170 dana, a kada je reč o Kosovu, pomenuto je 228 svedoka i, ponovo, 170 dana. Ovo o čemu vi sada govorite je nešto sasvim drugačije.

TUŽILAC NAJS: Ja sam se potrudio da na osnovu vlastitog iskustva, pošto sam vodio nekoliko velikih slučajeva i znam u kom stepenu se reduciraju spiskovi svedoka do trenutka kada se zaista pojave pred sudom. Ako se ponovo vratite na podatke koje sam dao u vezi sa svedocima koji će govoriti o samim zločinima, sve bih to mogao da objasnim preciznije, ukoliko to pomaže. Na primer, za Hrvatsku sugerišemo da je moguće izvesti 143 svedoka o konkretnim zločinima i, kao dodatak, one koji će svoje izjave dati po Pravilu 92bis. Međutim, nama je vrlo teško da procenimo koji materijali će potpasti pod Pravilo 92bis, jer to nije naša odluka. Mi možemo zatražiti primenu tog pravila, ali je na Pretresnom veću

da odluči da li će to prihvatiti ili ne. Što se tiče optužnice za Bosnu ... Dozvolite mi da zastanem za trenutak. Pokušali smo da se pozabavimo dokazima o krivičnim delima na sledeći način: pojedinačna mesta zločina treba da pomnožimo sa dva, dakle, dva svedoka po mestu zločina. To je pravilo koje smo primenili. Ako se odmah pozabavim Kosovom, jer za Kosovo već imate neke podatke, moj uvaženi kolega Rajnefeld je rekao da od 167 svedoka koji su navedeni kao svedoci za određene zločine, moguće je da se oslonimo na samo 42 svedoka, a da ostale uvedemo putem pravila 92bis. U slučaju Bosne, koja je u ranoj fazi pripreme, treba da se pozabavimo sa 47 bosanskih opština na osnovu 300 svedoka koji bi svedočili o konkretnim zločinima. Svaka od opština bi bila pokrivena sa dva svedoka. Takvih svedoka će biti 100. Preostalih 200 bi bilo uvedeno putem pravila 92bis. Dakle, time bismo ostvarili ukupan broj od 300 svedoka. Treba još nešto da vam objasnim, kada je reč o svedocima o zločinima ima i svedoka koji će govoriti o počinjenim zločinima i još nešto što će govoriti o optuženom ili objašnjavati sam proces, ali mi ne možemo da napravimo previše kategorija. Nadam se da su vam već postojeće kategorije od pomoći, jer bismo na taj način ipak mogli da ostvarimo izvesnu sigurnost u odnosu na podatke koje nudimo. Dakle, časni Sude, to su podaci koje mi nudimo.

SUDIJA MEJ: Poslednje pitanje kojim treba da se pozabavite je pitanje vaše spemnosti.

TUŽILAC NAJS: Treba da se bavimo trima stvarima. To su Pravila 66(A), 66(B) i kao odvojeno pitanje je problem u vezi s pravilom 68. Kad je reč o Pravilu 66(A), optužnica za Hrvatsku će biti spremna 12. decembra. Prema tome, kada je reč o Hrvatskoj, Pravilo 66(A) je ispoštovano. Imamo 30 dana od danas da ispoštujemo Pravilo 66(A) za Bosnu, a zavisno od bavljenja zaštitnim merama za svedoke, o čemu ćemo dostaviti podnesak, zahtevi koji su dostavljeni Pretresnom veću, ali zavisno i od odgovora Pretresnog veća, imamo rok od 30 dana da ispoštujemo Pravilo 66(A). Kada

je reč o Kosovu, mi smo već ispoštovali Pravilo 66(A). Dakle, kad je reč o sve tri optužnice, za 30 dana od danas mi ćemo ispuniti sve svoje obaveze u skladu sa Pravilom 66(A). 66(A)(ii) se još ne može primenjivati na Hrvatsku i Bosnu, ali kada je reč o Kosovu, mi smo pomoću onih koji se bave pripremom materijala shvatili, a na osnovu jednog rasporeda koji nam je od velike koristi, moj uvaženi kolega Kej (Kay) je nešto slično uradio za prijatelje suda, shvatili smo da je 150 dana rada preostalo da bi se obezbedio sav materijal koji bi bio spreman. Dakle, materijal može da se dostavi do kraja januara.

SUDIJA MEJ: O čemu vi govorite?

TUŽILAC NAJS: To je materijal po Pravilu 66(A)(ii), materijal koji je neophodan za suđenje. Materijal po Pravilu 66(A) je potvrđujući. To su materijali dostavljeni u vremenskom roku, tačnije to su obelodanjene izjave i kopije onih svedoka koji će biti pozvani na suđenje.

SUDIJA MEJ: Mislio sam da ste to već uradili. Već smo imali pret-pretresni podnesak.

TUŽILAC NAJS: Zbog teškoća u prevođenju to nije bilo gotovo, ali prema sadašnjim procenama biće gotovo do kraja januara. Nama sada nedostaju neke izjave. Prijatelji suda su nam bili od velike koristi u pripremi ovog rasporeda, tako da sve što im je potrebno, a nije im dostavljeno, biće dostavljeno do kraja januara 2002. godine. Ovim dolazimo do problema u vezi s Pravilom 68. Znam da smo se ovom temom bavili prilikom poslednjeg pretresa. Tužilaštvo u potpunosti prihvata da ima obaveze prema Pravilu 68 i, takođe, nema sumnje da je materijal koji je na raspolaganju Tužilaštvo i vezan za ovaj predmet, sve veći. I bilo ko, ko se bavi nekim optuženim u koji ima ovoliki značaj, ostvarivanje Pravila 68 traži jedan ogroman napor. To ne bih rekao da nisam pažljivo razmislio o tome. Ono što treba da učinimo je da detaljno i u dogledno vre-

me raspravimo sa pretpretresnim sudijom ili sudijama to pitanje, jer mislim da nije potrebno da se sada time bavimo. Naravno, to je trajna dužnost i obaveza da se tokom celog toka suđenja, pa čak i u žalbenom postupku time bavimo, kao što znamo. Međutim, kada je reč o optuženom, naš problem je sledeći: ako mi jednostavno odredimo parametre za dostavljanje materijala, onda je taj zadatak apsolutno ogroman. Zbog toga je neophodno, uzevši u obzir da Pravilo 68 pominje ono što je praktično moguće, neophodno je postaviti uže okvire. Da optuženi ima svog zastupnika, onda bi se to moglo lakše uraditi nego što je sa optuženim koji nema svog pravnog zastupnika. Ja mogu jednostavno da kažem Pretresnom veću, iako se trajno obavlja posao u vezi sa obelodanjivanjem materijala u skladu sa Pravilom 68 i iako mi uzimamo u obzir sve mogućnosti, da se optuženom dostavi kompjuter, ako je moguće, verovatno nije, ali i sve druge mogućnosti. I sve dok ne budemo mogli da budemo zadovoljni na osnovu svoje vlastite odluke, ili odluke koju bismo doneli uz pomoć Suda ili amikusa, ostaje naša stalna obaveza da ispunimo Pravilo 68, ali će to uzeti jako mnogo vremena. Da li mogu da objasnim svoje namere? Mada o tome još nisam razgovarao sa svojim timom, svakako ću vam o tome reći. Mislim na osnovu rada koji sam obavio i sastanaka koje sam održao, da mi moramo za pretpretresnog sudiju u ovom predmetu ili u ovim predmetima da pripremimo jedan detaljan pregled, kao onaj koji je pripremio gospodin Rid (Reid) u Žalbenom veću u *Predmetu Kordić*, čime bismo tačno odredili gde se nalazimo i šta radimo. Nama je drago da možemo Sudu, optuženom i prijateljima Suda da odredimo koji su kriterijumi po kojima obavljamo svoj posao i mislimo da bi na taj način čitav posao postao izvodljiv.

SUDIJA MEJ: Gospodine Najš, nisam shvatio šta ste pod tim hteli da kažete, ali shvatam vaše teškoće. Ipak, to ne može da spreči da se počne sa ovim suđenjem. Ovo suđenje mora da se obavlja u okviru tih parametara. Naravno, ako vam treba pomoć Suda, imaćete je, ali, uz dužno poštovanje, to neće biti način zbog koga

će vreme da prolazi, a suđenje da ne počinje. Jedini problem je taj što suđenje ne počinje.

TUŽILAC NAJS: Potpuno se slažem sa vama, časni Sude. Shvatam da je naša primarna odgovornost, kao što je to objasnio sudija Hant (Hunt) u pomenutom slučaju o žalbi, ono što sam već pome-
nuo. Mi nećemo da odlažemo suđenje, naprotiv. Napravićemo raspored suđenja iz praktičnih razloga i ja sam zaista optimista, jer mislim da ću moći da suzim te kriterijume tako da možemo da zadovoljimo rokove koje odredi Pretresno veće. Ipak, to je ogroman zadatak i ne možemo sugerisati da ćemo do februara, ili, recimo, ako Pretresno veće odluči da će se početi sredinom leta, mi ne možemo očekivati da ćemo završiti sav posao do tada, osim ako potpuno ne suzimo svoje kriterijume. To nam se ne nalazi na putu kada pripremamo suđenja, ali to je realnost naših priprema. Časni Sude, postavili ste pitanje o našoj spremnosti za suđenje. Kosovo je, naravno, spremno za februar jer je pripremano kao poseban predmet. Već sam o tome govorio kada sam iznosio razloge zašto nije poželjno da se organizuje odvojeno suđenje za Kosovo. Kada je reč o druga dva predmeta, potrebno je određeno vreme. Mislim da smo pre šest meseci odlučili kako će to izgledati za Hrvatsku. Što se tiče Bosne, taj predmet je na nižem stupnju pripremljenosti i, naravno, imamo određenih problema i sa vremenom i sa resursima. Bez sumnje će svi oni koji se bave Bosnom želiti da imaju duže vreme. Naravno, na Pretresnom veću je da odluči kako će to da se izvede. Hteo sam da kažem da ću ja izneti to pred Pretresno veće u svetlu drugih okolnosti. Naime, ako dođe do zajedničkog suđenja, moramo imati na umu da će se raditi o kontinuiranom pripremanju slučaja. S obzirom na olašćenja Pretresnog veća da promeni rokove u skladu sa Pravilom 127, reč je o ovlašćenjima koja se tiču liste svedoka i slično tome, ja sam prilično uveren da bismo mogli na leto da počnemo sa zajedničkim suđenjem. Naravno, Tužilaštvo bi najviše volelo jesen, ali moramo imati na umu interese optuženog i javni interes u tome da se ti predmeti iznesu na suđenje i reše. Mislim da će to biti nešto što

će nama proizvesti velike poteškoće. Trebaće nam dodatni resursi. Nisam siguran da ću ih dobiti, ali se moramo potruditi. Mislim da sam sada sve rekao i žao mi je što sam potrošio tako mnogo vremena. Moram da kažem još nešto što je u korist optuženika, koji možda nije pročitao podnesak. Naime, kada je reč o pripremanju ovih suđenja, postoji veliki broj svedoka koji mogu da govore o sve tri optužnice, naročito kada je reč o insajderima i svedocima koji će govoriti o politici koja se vodila na najvišem nivou. Osim problema sudskog vremena, postoji problem raspoloživosti i voljnosti svedoka da se pojave pred sudom više puta. Takođe, imamo na umu zaštitu žrtava i svedoka. Kada je reč o insajderima i drugim svedocima, vrlo je teško dovoditi svedoke dva ili tri puta, naročito ako će svedočiti o osetljivim pitanjima. Mislim da je taj problem iznela na vrlo uverljiv način glavna tužiteljica. Naime, postoji interes pravde koji se sastoji u tome da optuženom sudi jedno pretresno veće, a isto tako postoji veliki interes stranaka u bivšoj Jugoslaviji da se ovaj predmet reši što je moguće brže i ekonomičnije i to od strane jednog pretresnog veća.

SUDIJA ROBINSON: Kada je reč o svedocima koji se ponavljaju, mislim da ste u vašem podnesku naveli broj od 25 svedoka. Da li još uvek ostajete pri tom broju?

TUŽILAC NAJS: Bojim se da se ta brojka povećava. Koristim izraz "bojim se" zato što postoje dva područja gde nemamo na raspolaganju izjave svedoka. Jedna takva kategorija su insajderi, a druga su ljudi iz visokih političkih krugova do kojih imamo samo ograničen pristup. Mi do tih svedoka polako dolazimo i mislimo da ćemo još više njih pronaći.

SUDIJA ROBINSON: Ti svedoci, koji bi se eventualno ponavljali, uglavnom nisu žrtve?

TUŽILAC NAJS: Da, uglavnom nisu žrtve, odnosno iz kategorije koja bi se tako mogla opisati, iako može doći i do preklapanja

kategorija svedoka koji će govoriti o zločinima i ovim drugim, koji možda nisu žrtve. Međutim, oni isto tako mogu biti osetljivi svedoci i ranjivi na pritiske, s obzirom na poziciju ovog optuženika tako da će oni verovatno imati priliku da dođu samo jednom. To zasada ne znamo, ali imam određeno iskustvo sa pozivanjem takvih svedoka u drugim predmetima. Njihov strah lako može uticati na njihovu volju da dođu. Ali, u pravu ste. Može se dogoditi da oni jesu žrtve, ali u većini slučajeva oni to nisu. Ne znam da li ima još nečeg što treba da kažem. Samo da proverim svoje beleške. Mislim da je došlo do lapsusa kada ste pominjali dostavljanje prepretresnih podnesaka. Oni se, naime, dostavljaju u skladu sa Pravilom 65ter(E). Kolega Rajnefeld me ispravlja, sve prethodne izjave svedoka u odnosu na Kosovo još nisu predate s obzirom na probleme koje imamo s prevodenjem, jer i prevodilačka služba ima svoje prioritete. Naime, počinje veliki broj suđenja u januaru i ti predmeti imaju prioritet. Mislim da je to sve, osim ako ne želite da odgovorim na neka dodatna pitanja.

SUDIJA MEJ: Hvala, gospodine Najš. Saslušaćemo argumente amikusa i optuženog u 14.30.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Gospodine Vladimirov, gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Hvala, časni Sude. Tražili ste od nas da se obratimo Pretresnom veću po pitanjima koja su navedena u nalogu. Uz dužno poštovanje, amikusi se neće baviti statistikom. To je, naravno, pitanje koje je za Tužilaštvo, a ne za amikuse. Ipak, hteo bih da iznesem dva zapažanja u vezi sa statistikom. Prvo, želim da kažem da se mi slažemo sa stavovima Tužilaštva, iznesenim u paragrafima od 32 do 39, koji se bave pravom optuženog na pravično i efikasno suđenje. Mi nemamo nikakvih sumnji da bi jedinstveno suđenje ostvarilo prava optuženog na pravično i efikasno suđenje. Bez želje da budem ciničan, podsećam

da je optuženi tražio da se Sud što pre pozabavi ovim pitanjima i da naglasim njegov stav da se odmah donese presuda, što nije stvar o kojoj amikusi treba da razmišljaju, čime je on možda izrazio svoju želju da suđenje počne što je pre moguće. I mi to podržavamo. Jedinstveno suđenje će verovatno dozvoliti optuženom da ponovo razmotri svoj stav na jedan relevantniji način i da vidi da li će odgovarati na pitanja u vezi sa Pravilom 92bis, odnosno da li treba osporavati dokumentarne dokaze, odnosno da li treba osporavati uvođenje dokumentarnih umesto svedočenja uživo, o zločinima. Pitanje kojim se bave amikusi, a tiče se položaja optuženog, jeste činjenica da mi ne izvodimo dokaze. Mi ne branimo optuženog. Na njemu je da odluči šta će da radi, a na nama je da pomognemo Sudu po pitanjima koja se tiču Odbrane. Kada je reč o statistici, pomažući Pretresnom veću, to možda neće uticati na statističke podatke koje vam je izneo gospodin Najs. Mi možemo da ispitujemo svedoke koji će govoriti o politici i insajdere da bismo pomogli Pretresnom veću i uglavnom ćemo se baviti tim svedocima, a ne onim koji će govoriti o počinjenim krivičnim delima. Mislimo da to sve neće uticati na vremenski okvir koji je izneo gospodin Najs. I, kao što sam rekao, mi nismo advokati Odbrane u ovom predmetu, prema tome mislim da nema izgleda da ćemo mi izvoditi svedoke. Da sumiramo, oni podaci koje je iznelo Tužilaštvo su podaci koje Pretresno veće treba da razmotri i mi tu nemamo ništa da dodamo. Pre nego što zamolim gospodina Keja da se pozabavi drugim pitanjem, želim da kažem da će amikusi rado pomoći Tužilaštvu da se ustanovi pravi kriterijum za traženje ekskulpatornih dokaza u skladu sa obavezom Tužilaštva da obelodani takvu vrstu dokaza. Nakon gospodina Keja, treći *amicus*, gospodin Tapušević će govoriti o nečemu što ide paralelno sa onim što će izneti gospodin Kej, ne samo o onome što je pitanje kojim treba da se bavi Pretresno veće ili amikusi već pitanjem koje se tiče formulacije Velike Srbije. Nadam se da smo time pomogli Pretresnom veću u razmatranju ovih pitanja.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Kada je reč o pitanju spajanja optužnica, u razmatranju tog pitanja bi možda pomoglo da se objasni zašto je spajanje optužnica, kao pravni princip, jedna posebna tema. Spajanje optužnica je neophodno razmotriti iz najmanje tri razloga. Prvi je da li bi se nanela šteta optuženom u pripremi njegovog suđenja i vođenju njegove odbrane ukoliko bi se jedan broj optužbi spojio, što bi njemu otežalo da ostvari svoju odbranu, ili razume suđenje. U ovoj fazi postupka to zaista nije bitna tema kojom treba da se bavi Pretresno veće jer optuženi ne priznaje ovaj Sud pa, prema tome, to izdvojeno pitanje nije nešto što se u njegovo ime može izneti. To ne može da iznese ni on niti mi, kao bitno pitanje u pripremi odbrane.

SUDIJA MEJ: Možda to nije tako iz razloga koje ste pokrenuli, ali to je nešto što mi moramo da razmotrimo. Na primer, da li bi bilo na štetu optuženog ako bi se optužnice spojile, broj svedoka, kao i višestruke optužbe? Da li bi, bez obzira na njegov stav, optuženom u ovom slučaju bila naneta šteta u sprovođenju odbrane?

PRIJATELJ SUDA KEJ: U ovom konkretnom slučaju to nije ključno pitanje, zbog toga sam ga odvojio od ostalih koja su možda bitnija. Druga dva pitanja važna u ovom konkretnom području, od kojih je najvažnije spajanje optužnica i time povećavanje optužbi u odnosu na optuženog razmotrilo je Pretresno veće da vidi da li bi, kada počne suđenje nanelo štetu optuženom, zbog broja optužbi. I posebno, u jurisdikciji common law, gde postoji porota, to je obično faktor koji se razmatra. I, zaista, u jurisdikcijama civilnog prava sudije to takođe razmatraju, možda ne u istom stepenu, ali razmatraju da li bi broj optužbi koje bi se spojile otežao Pretresnom veću da prati taj predmet, a da pri tome ne bude preplavljeno stepenom optužbi i time ne može da obezbedi suđenje, koje ne bi nanelo štetu optuženom. To je zaista nešto što Pretresno veće mora da razmotri iz svog ugla i zbog toga je pitanje spajanja optužbi jedno izdvojeno pitanje, koje se pažljivo razmatra u

svim pravnim sistemima. Treće je nešto čime smo se već bavili na ovom Sudu, a to je pitanje da li sam postupak postaje neizvodiv zbog stepena optužbi koje mogu da učine spajanja optužnica u jedno suđenje poželjnim umesto da bude više suđenja, jer bi to bio prevelik teret za Sud. To su stavovi u vezi sa tri područja koja Pretresno veće treba da razmotri. Pokrenuli smo čitav niz pitanja u okviru našeg odgovora i ja se neću time baviti, ali samo nekoliko pitanja možda treba naglasiti pred Pretresnim većem. Argument Tužilaštva se zasniva na delu pravila 2 koje govori o postojanju opšteg plana, kao interpretacija reči "ista transakcija". U mnogo aspekata pripreme materijala za ovaj pretres, oni su to pokazali kao obično spajanje, što sam ja koristio u svom odgovoru. Oni su spajali optužnice, a nisu to razmatrali kao spajanje tačaka optužnice, odnosno krivičnih dela, što striktni jezik ovog pravila zahteva. U prilogu, sa te osnove koja je izložena Pretresnom veću da je postojao opšti plan, plan stvaranja Velike Srbije kojim bi se povezalo Kosovo sa delovima Hrvatske i Bosne, to je možda nešto što može biti otvoreno za debatu i argumente. Jutros smo čuli kako Pretresno veće postavlja pitanje Tužilaštvu u vezi sa tim pristupom i čini se da su oni to pokušali da prezentiraju kao argument, međutim, mi kažemo da to proizilazi iz tog pokušaja da se spoje tri optužnice. Međutim, ako se razmatraju same tačke optužnica, tu se vide zajednički element i to je nešto do čega je jutros došlo Pretresno veće. Dakle, zajednički elementi u odnosu na konkretne tačke optužnice je reč strategija koja bi se razlikovala od reči plan, dakle *modus operandi* počinjenja navodnih krivičnih dela. I tu se zajednički elementi pojavljuju kada je reč o spajanju tačaka optužnice, a ne optužnica. I tu Pretresno veće može da nađe zajedničke elemente. Ako to tako izložimo i ako razmotrimo način na koji je Tužilaštvo izložilo svoje argumente u našem odgovoru smo naveli da ovo pravilo traži od Suda da razmotri ne spajanje optužnica, već tačaka optužnica, odnosno krivičnih dela. Ako se vratimo na ono što je rekao sudija Mej (May) jutros, a mi se s tim potpuno slažemo, onda bi se time zadovoljila potreba da Tužilaštvo iznese svoje dokaze poštujući pravilo i da onda Pretresno

veće donese odluku na osnovu svojih diskrecionih prava, uzevši u obzir interese optuženog, što smo mi, takođe, izneli u svom podnesku. Kada se razmotre konkretne tačke optužnice i mi smo to izneli u svom podnesku gde navodimo koje tačke optužnice se mogu uzeti u obzir iz sve tri optužnice, vidi se da se tu ponavljaju iste optužbe u različitim tačkama u svakoj od optužnica. Na Tužilaštvu je da nas uveri da postoji *prima facie* slučaj u okviru pravila da bi došlo do spajanja tri različite optužnice i svaka od tačaka optužnice, koja se nalazi u okviru tih optužnica mora opet da zadovolji zahteve pravila. Ako pogledamo optužnice u totalu, a ne izdvojene tačke optužnica, u mnogo slučajeva ono što traži Pretresno veće, kad je reč o zajedničkim elementima, zadovoljava zahteve da dođe do spajanja.

SUDIJA ROBINSON: Čini mi se, gospodine Kej, da vi predlažete da pogledamo svaku tačku optužnice pojedinačno, a na Tužilaštvu je da pokaže tu vezu idući od tačke do tačke optužnice, a ne od optužnice do optužnice.

PRIJATELJ SUDA KEJ: U pravilu se vrlo jasno kaže i mi smo to naveli u svom podnesku da je reč o dva ili više krivičnih dela koje se mogu spojiti u jednoj optužnici. Ne kaže se da jedna ili više optužnica mogu da se spoje, već jedno ili više krivičnih dela. Prema tome, mora se ići na konkretna krivična dela, konkretne tačke optužnice, ili navode za navodna krivična dela u svakoj optužnici. Pristup koji je zauzelo Tužilaštvo govori da oni svoje argumente ne stavljaju u kontekst koji bi bio koristan Pretresnom veću, jer su oni sve umotali u spajanje optužnica i nisu se obazirali na striktnost pravila. Rečeno je da su pravila u civilnom pravu i common law jurisdikcijama široka, u mnogim slučajevima ona možda i jesu, ali formulacije koje se koriste u Pravilniku ovog Suda su mnogo restriktivniji nego što nalazimo u drugim jurisdikcijama. U Velikoj Britaniji se koristi termin "niz krivičnih dela", a ovde se koriste vrlo precizne formulacije o planu, šemi i strategiji. Tužilaštvo je odlučilo da sve svoje argumente bazira na reči "plan" i da govori da je

postojao opšti plan o stvaranju Velike Srbije. To je možda tačno, a možda i nije. Amikusi i Pretresno veće u ovoj fazi nisu strane koje bi komentarisale ovu argumentaciju.

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najs je rekao da sudska praksa ovog Suda ide na šire, liberalnije tumačenje pravila 49 i mislim da je on tvrdio da je to tačna interpretacija. Šta vi kažete po tom pitanju?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Moram da kažem da mi nismo bili impresionirani tom argumentacijom, jer su uglavnom navedeni neki predmeti koji se vode pred Tribunalom za Ruandu, koji su, na primer, vrlo uske prirode. Naime, genocid u Ruandi je trajao stotinu dana i bio jedan određen slučaj i možda, kao takav, nije najbolji primer iz prakse ova dva tribunala, kada je reč o spajanju postupaka. Mislim da preterano insistiranje na reči "plan" ima političke konotacije i da u velikoj meri može zamagliti svrhu pravila, koje je jasno i odnosi se na sama krivična dela, a ne na optužnice.

SUDIJA MEJ: Da, ali ipak imamo transakciju i predlaže se da se u jedinstvenoj optužnici obuhvate krivična dela, koja obuhvataju period od devet godina. Meni bi bilo od pomoći da znam kakav je stav amikusa po ovom pitanju. Da li vi kažete da je ovo predmet u kome bi trebalo doći do spajanja optužnica ili, alternativno, da li po kosovskoj optužnici treba organizovati posebno suđenje? Da li treba imati tri odvojena suđenja? Bilo bi od pomoći ako biste nam rekli vaš stav u vezi s tim.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Do sada smo pokušavali da budemo od pomoći Sudu, ali shvatam da nismo bili od pomoći jer nemamo određen stav po tom pitanju. Naša pozicija se sama nameće kako se suočavamo sa materijalom i u slučaj ulazimo kasnije nego Tužilaštvo. Amikusi su među sobom vodili razgovore i smatramo da jedinstveno suđenje, ako Pretresno veće može da ga organizuje, ima određenu korist i za optuženog jer neće biti suočen sa tri

odvojena suđenja, što može biti vrlo mukotrpan zadatak kojim se mogu prouzrokovati zdravstveni problemi i mnogi ljudi ne bi mogli da podnesu da se na zadovoljavajući način time bave.

SUDIJA ROBINSON: Uz sve dužno poštovanje, gospodine Kej, to nije odgovor na naše pitanje. Pitanje je da li na temelju činjenica koje su pred nama, odnosno na temelju navoda iz optužnice i na osnovu prava koje treba primeniti, koji je vaš stav po tom pitanju. Tačno je da je za optuženog korisnije da ima jedno suđenje, ali to nije pitanje. Mi govorimo o jednom pravnom pitanju, koje treba rešiti na temelju činjenica koje su pred Pretresnim većem. Šta Pretresno veće treba da učini? Da li je spajanje optužnica ispravan pristup u svetlu ovih okolnosti.

PRIJATELJ SUDA KEJ: U potpunosti ste u pravu, časni Sude. Mislimo da tužilac to treba da opravda. Naš stav je da ovim konkretnim argumentom, tužilac nije svoj zahtev opravdao u skladu sa pravilom. Ispravan put je onaj koji sam ja naveo, a koji bi se usredsredio na reč "strategija" i dokazni materijal, koji govore o zajedničkom elementu zločina za koje se tereti optuženi, a ne da se govori o planu.

SUDIJA MEJ: Vi kažete da Tužilaštvo nije opravdalo svoj stav, ali koji je vaš stav?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Oni su izneli pogrešan argument.

SUDIJA MEJ: Možda jesu, ali koji je vaš odgovor na to?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Mi smatramo da same tačke optužnice predstavljaju zajednički element. Oprostite, malopre sam hteo da objasnim da je ispravan pristup povezivanje pojedinih tačaka optužnice. Vi možete da vidite odakle taj zahtev za spajanje s obzirom na *modus operandi*, ali ako to pokušava da se opravda korišćenjem reči "plan" i stvaranje Velike Srbije, o tome će nešto više i detalj-

nije reći moj kolega, gospodin Tapušковиć, onda njihova teza pada, jer je vrlo jasno da se to ne navodi čak ni u njihovom pretpretresnom podnesku za Kosovo. Ne znam da li je Pretresno veće imalo priliku da detaljno razmotri njihov pretpretresni podnesak do sada, ali ja sam ga, priznajem, relativno površno pročitao. Kad sam završio sa čitanjem bilo mi je jasno da su oni pristupili problemu zajedničkog elementa kroz saučesnika, ali to nije ispravan način na koji treba da opravdaju svoj zahtev. Mi smo to u pisanom obliku vama sinoć podneli. Smatramo da se zajednički element treba opravdati u skladu sa pravilima Suda.

SUDIJA ROBINSON: O kakvom zajedničkom elementu govorite?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Na primer, uzmite deportaciju koja se navodno dogodila u Bosni, Hrvatskoj i na Kosovu i da je to zajednička strategija. Zaboravite na politiku, zaboravite na plan. To je *modus operandi*. Radi se o strategiji, koja se vezuje za pojam transakcije u svrsi pravila 2.

SUDIJA MEJ: Ne mora se raditi o istoj transakciji samo zato što su se krivična dela dogodila na isti način na tri različita mesta. To ne znači, samo po sebi, da su ona deo iste transakcije. Tužilaštvo je to pokušalo da reši pozivanjem na šemu, strategiju ili plan. Činjenica da je postojao isti *modus operandi* ne govori sama po sebi o transakciji.

PRIJATELJ SUDA KEJ: "Ista transakcija" ima vrlo distinktivno značenje i nema ono neposredno značenje kao u privrednom pravu, ili možda u nekim drugim granama prava. Jedna transakcija može trajati 10 godina u sklopu značenja koja joj daju pravila. Ako pogledamo kako je definisana u Pravilu 2, gde se govori o istoj strategiji, planu ili šemi, može da se radi o jednom od tih nekoliko elemenata koji se pominju u definiciji iz pravila 2. Pažnja se stavlja na vremensku vezu. To nije nužno u značenju iste transakcije jer sama strategija nužno ne mora upućivati na blisku vremensku

vezu. Reč "plan" i "plan za stvaranje Velike Srbije" je nešto što definiše jedan koncept, to je stav dokaza i nešto što će se videti na osnovu materijala koji će se naći pred Sudom. Zasada nam to nije izneseno u terminima izraza "plan za stvaranje Velike Srbije". To nije izneto ni u pretpretresnom podnesku za Kosovo. Pretresno veće je takođe istaklo da toga u optužnici za Kosovo nema. Ni materijal koji je do sada podnet Sudu ne opravdava ovaj argument. U tom smislu se slažemo sa Pretresnim većem, ukoliko je to vaš pristup. Naš stav je da u odnosu na sama krivična dela, ako se gleda određena strategija za navodno izvršena krivična dela, to je ono područje gde možemo da pronađemo kauzalnu vezu između ta tri područja u bivšoj Jugoslaviji. To što je Tužilaštvo reklo koje će dokaze da iznese nije ni od kakve pomoći Sudu jer Sud mora odluku da donese na temelju materijala koji je sada pred Sudom.

SUDIJA MEJ: Da, tu ste u pravu.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Možemo biti samo u nekim iluzijama jer mi ne znamo šta tu sve postoji i tu smo, na neki način, u istom položaju kao i Pretresno veće. Zasada sam na jedan opšti način govorio o zahtevu za spajanje optužnica. Pre nego što reč uzme gospodin Tapušковиć, mogu da odgovorim na neka vaša eventualna pitanja?

SUDIJA ROBINSON: Ovo je nešto što se tiče samo mene. Već ste nekoliko puta pomenuli činjenicu da optuženi ne priznaje ovaj Sud. To navodite i u desetom pasusu vašeg podneska. Po mom mišljenju, iz toga ništa ne proizilazi. Nema nikakvih pravnih posledica ni za Pretresno veće. Pretresno veće mora da izvrši svoj zadatak bez obzira na to da li optuženi priznaje ili ne priznaje Sud. Svakako, Pretresno veće mora optuženom da obezbedi pravično suđenje. Čak i ako optuženi uopšte ne progovori, Pretresno veće će biti obavezno da razmotri odbrane koje mu mogu biti na raspolaganju.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, tako je.

SUDIJA ROBINSON: Prema tome, ne treba tome pridavati neku veću važnost, jer iz toga ništa ne proizilazi.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Ja nisam hteo da vi steknete utisak da je to argument koji mi iznosimo pred Sud. To je napomena da mi postupamo na jedan naročit način, da nismo ovde branioci i da ne iznosimo pozitivnu tezu kada govorimo o zahtevu za spajanje optužnica.

SUDIJA ROBINSON: Da, ali ja to spominjem zato što, po mom mišljenju, to utiče na pristup koji su zauzeli amikusi. Moje mišljenje je da amikusi imaju svu moguću priliku i mogućnost da iznesu svoje stavove bez obzira što optuženi ne priznaje Sud. Niko vam ne brani da iznosite svoje argumente u vezi s ovim pitanjem, na primer, da, ukoliko se optužnice spoje, optuženi neće imati fer suđenje. Ja to kažem zato što ne bih hteo da to utiče, uopšteno govoreći, na način na koji vi treba da izvršavate vaš zadatak.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Hvala vam, časni Sude. Mislim da je to već rečeno pred ovim Pretresnim većem. Mi ne možemo da iznesemo nikakvu tezu Odbrane u odnosu na spajanje postupka. Mi ne možemo reći da smo dobili određene instrukcije u smislu istrage i tome slično. Zato smo to naveli, čisto kao jedan indikator onoga što mi ne možemo da uradimo, ali ja se slažem s onim što ste vi rekli, časni Sude, da mi možemo imati jedan aktivan pristup.

SUDIJA MEJ: Da, vi ne možete da iznosite tezu, ali možete iznositi pravne argumente koji su na raspolaganju optuženom i to je ono što treba da radite. S tim u vezi vi govorite da Sud treba da ima na umu veliki obim koji bi imalo samo jedno suđenje. To je nešto čime ćemo se ozbiljno pozabaviti. Da li želite nešto da kažete o mogućnosti da se održi suđenje sa najmanje 385 svedoka? Da li želite nešto da kažete o praktičnosti jednog takvog suđenja?

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da, nema nikakve sumnje da je to ogroman zadatak za koji se spremaju svi u ovoj sudnici. Ako bi ovo Pretresno veće prvo sudilo po optužnici za Kosovo, jedan od aspekata koje treba razmotriti jeste pitanje hoće li ovo isto Pretresno veće suditi i u suđenju prema optužnicama za Hrvatsku i Bosnu. Ukoliko Pretresno veće bude isto, da li to znači da bi bio gubitak vremena odvojiti Kosovo od ove dve optužnice? Dakle, ukoliko je to slučaj, a vi svakako bolje znate kakva je politika rada Pretresnog veća u okviru ovog Suda, onda samo mogu da kažem da bi bilo najbolje da se to izvede zajednički. Treba imati na umu obim tog zadatka i u odnosu na samog optuženog. Dakle, imamo, s jedne strane, jedan veliki proces, i s druge dva ili tri dosta velika suđenja i kakav će to uticaj imati na njega. Mislim da je za svakog pojedinca teško da se izvrgne jednom tako komplikovanom i intenzivnom procesu u trajanju od tri, tri i po godine, prema najopreznijim procenama Tužilaštva, što bi bilo mnogo da tražimo od jednog ljudskog bića. Dok, s druge strane, jedno suđenje možda jeste veliki poduhvat za jednu osobu, ali to se svodi na pitanje da li Pretresno veće smatra da je ono u stanju da ima kontrolu nad takvim jednim procesom. Postoje tri stranke, svaka ima svoj određeni interes, Tužilaštvo, optuženi i Pretresno veće, koji nisu izraženi u Statutu i u Pravilima (Rules of Procedure and Evidence). Mi smo o tome govorili u našem podnesku, jer je to jedan od aspekata koje treba imati na umu, kada se interpretira Pravilnik. Jednostavno, Sud može reći da je ovo suviše veliki poduhvat i za sudije. To je nešto što smo ostavili otvorenim i računamo na diskreciono pravo Suda da se time pozabavi u svetlu njihovih zadataka kao sudija. To se, naravno, vezuje za njihovu dužnost da omoguće pravično i ekspeditivno suđene optuženom.

SUDIJA MEJ: Hvala, gospodine Kej. Izvolite, gospodine Tapuško-
viću.

PRIJATELJ SUDA TAPUŠKOVIĆ: Časni Sude, zaista se sada nalazim u jednoj veoma delikatnoj situaciji posle svega ovoga što smo

danas čuli, najpre od Tužilaštva a sada i od mojih kolega sa kojima se ja, sasvim sigurno, nisam konsultovao u odnosu na ove stvari koje se tiču primene Pravila 49 i Pravila 2, vezano za tu jednu transakciju, o kojoj se ovde danas toliko govori i mogu, u samom početku, jednu stvar da kažem. To je ovo. Kada smo se dogovarali kako da nastupamo pred ovim Tribunalom u svojstvu *amicus curiae* mi smo pošli od stava da, naravno, niko od nas ne mora da bude apsolutno vezan svim onim što se čulo pre ostalih *amicus curiae*. Ja ne kažem da sam se sada našao u situaciji da ću izneti drastično drugačiji pogled na ove stvari. Ja znam šta je uloga *amicus curiae*, ja je veoma dobro shvatam i znam da ja ne mogu u ovoj situaciji uraditi bilo šta što je vezano za to da istupim ovde kao branilac gospodina Miloševića ili kao njegov reprezentant, ni na koji način. Ali jesam u situaciji da u nekim stvarima pokušam da pomognem Sudu kada danas mora da razmišlja, a potom i da odluči u vezi onoga što je Tužilaštvo predložilo, a tiče se spajanja postupka. I mislim da sam u stanju da donekle dorinesem tome da vi pokušate da nađete najbolju, najpravičniju odluku u tom pogledu. Ja, naravno, nemam nameru da osporavam i to je sasvim jasno naš zajednički stav, sve ono što je bilo vezano za primenu Pravila 49 i čime se, do malopre, bavio gospodin Kej. Ali, ja prvo moram da kažem nekoliko reči u vezi onoga što smo čuli jutros od Tužilaštva. Sasvim sigurno, kada budete odlučivali o tome da li ćete spajati postupke ili ne, i kako ćete postupiti, ne može biti dovoljno niti uopšte može biti ikakav elemenat u ovom momentu ono što je izgovorila gospođa Karla del Ponte, da je svrha ovog suđenja, pre svega, da se izrekne jedna kazna. Molim vas, ja, kao *amicus curiae*, smatram da je to u ovom momentu potpuno nevažno za vašu odluku o tome hoćete li vi ove postupke spajati. Vi u ovom momentu, pre nego što je ovo suđenje i počelo, morate da se bavite drugim elementima, a ne da li će bilo kome, u bilo kom postupku, biti na kraju izrečena kazna. Da vidimo, prvo, na koji način, da li spajanjem postupaka ili izdvojenim suđenjima, da se pozabavimo svim problemima koji budu stajali ovde, da pokušamo svi zajedno da pomognemo Sudu da dođe do neka-

vih pravih stavova. Dakle, to što je izgovorila gospođa Karla del Ponte, ne može u ovom momentu biti od ikakvog značaja za vašu odluku, u bilo kom pravcu. S druge strane, ne razumem još jednu stvar. Ovde je navedeno, od strane predstavnika Tužilaštva, da je trebalo i da je radilo nekoliko ljudi na ovim optužnicama, a i da je zato prisutno određeno neslaganje u tim optužnicama. Ja to ne mogu da prihvatim da se te optužnice razlikuju samo zato što je na njima radilo nekoliko različitih ljudi. Ja moram da pođem od toga da, kao *amicus curiae*, moram da izrazim ovakvu svoju zabrinutost da je na bazi istih dokaza došlo do toga da prvo imamo jednu verziju optužnice, da potom imamo jednu izmenu, pa još jednu izmenu vezano za Kosovo, a da stvari koje se tiču Hrvatske, a pogotovu Bosne nisu bile blagovremeno obrađene u bilo kakvoj optužnici zato što se nije raspolagalo sa dokazima. Nekako to objašnjenje nije dovoljno ako se zna kada su se određeni događaji okončali u Hrvatskoj, pre 10 godina, kada su se neki događaji okončali u Bosni i da sada, tek nakon pošto je podignuta optužnica u odnosu na kosovske događaje, imamo tu optužnicu, te optužnice koje naknadno stižu. I sada, za divno čudo, na kraju, mi imamo opet jednu krupnu novu stvar koja svemu ovome što je navedeno u optužnici vezanoj za Kosovo, dodaje tu, kako je kolega tužilac kazao, kapu, tu generalnu strategiju koja prati sve te događaje u nameri stvaranja Velike Srbije. Toga u kosovskoj optužnici apsolutno nije bilo. I cela reč danas je oko toga. Ja ipak smatram da insistiranje Tužilaštva na tako nečem nije sučajno. Tu se pokušava da se upravo ide jednom linijom da je postojala ideja, misao stvaranja Velike Srbije i to se primenjuje čak i na Kosovu. Ja razumem sve ove argumente koji se tiču ekonomije postupka, zaštite svedoka, svih tih problema koji su prisutni u svim državama sveta da se pronađe način da se određene stvari spoje i zajednički sude u situaciji kada se mora činiti sve da jedan postupak traje kraće i da se ne prave nepotrebni troškovi. Ako nam je cilj spajanje postupka i ako je cilj spajanja postupka jedino brzo suđenje, onda se bojim da od onih drugih svrha, koje su predviđene članom 20 Statuta, neće ostati ništa. Ja vam neću dati, ja nisam branilac, ja

neću reći šta ja mislim u tom pogledu šta je najbolje uraditi, ali sam dužan da pred vas otvorim sva ta pitanja od kojih zavisi vaša odluka i mislim da u funkciji *amicus curiae* ja neću biti daleko od toga da kad tako nešto uradim, budem od nekakve koristi, skromne, u tom pogledu kakvu ćete vi odluku doneti. I da se vratimo sada na ovo zbog čega Tužilaštvo insistira na tome da se sva ta tri slučaja moraju spojiti. Ta ideja koja se zasniva na pravilu 49 i pravilu 2, govori o nizu dela ili propusta da ne čitam drugo, a koji su deo opšte strategije ili plana u određenom smislu. Ja moram da kažem da sam zadnjih dana od kad je to na tapetu, mnogo puta te tri optužnice, odnosno te tri verzije kosovske optužnice pogledao i nigde ni na jednom mestu nisam našao ni spomen od toga da je to sve što se dogodilo na Kosovu, rađeno u funkciji Velike Srbije. Molim vas, to je toliko apsurdna tvrdnja, to je tako besmislen stav, izvinjavam se na upotrebi takve dve reči, ali ne mogu drugo da kažem nego to, da prosto ne mogu da verujem da je tako nešto moglo da se izgovori kod nesporne činjenice. Na kraju krajeva, vi ste, gospodo sudije, vi ste sami već sva ta pitanja postavili. To je ono što treba da dominira kada budete o svemu tome odlučivali. Ne vidim na osnovu čega je takav jedan stav mogao uopšte da bude zasnovan da se ovde i kod Kosova radi o tome da je sve to što se dogodilo na Kosovu urađeno u sklopu namere da se stvori Velika Srbija. Nije sporno, dakle, svi smo ovde svesni toga da je Kosovo deo Srbije, da je Kosovo teritorija jedne države, da je Kosovo takvo u tom stanju najmanje od 1913. godine od londonskog mirovnog sporazuma, da ne govorim o vekovima unazad. Ja znam zbog čega se ovde posebno insistira na 10 godina unazad. Ima istorijsku i političku pozadinu tih 10 godina, ali vi kada budete odlučivali o svemu tome, ja sam uveren da će ovaj Sud sasvim sigurno biti zainteresovan i za malo duži vremenski period, koji se tiče svega onoga što se događalo u odnosu na prostore bivše Jugoslavije, kako u Hrvatskoj, tako u Bosni i, naročito na Kosovu. I da vi nećete, nadam se, pretpostavljam da će ovaj Sud imati želju da možda preko ekspertskih mišljenja čuje i nešto drugo što se tiče čitave te istorijske pozadine. Jer, molim vas, ja

neću ovde da ulazim u bilo kakvu polemiku, trenutno sa Tužilaštvom, ali polazim samo od navoda iz optužnica pa će se lako doći do zaključka koliko u tim svim stvarima ima kontradiktornosti kada je u pitanju ta namera stvaranja Velike Srbije, što treba da bude kapa u odnosu na sve što se stavlja na teret optuženom, ovim optužnicama. Ako pogledate samo ono što smo danas već čuli, tu se navela tačka 6 optužnice za Hrvatsku, ali tu se govori o ovome. Cilj je da delovi teritorije Hrvatske postanu delovi nove države pod srpskom dominacijom. Pazite, Hrvatska je bila, to nije sporno, u onoj bivšoj Jugoslaviji, republika te države, a kasnije je postala država. To je isto i sa Bosnom. Međutim, ako sada obratite pažnju na ono što piše u optužnici za Kosovo, vi ćete videti da se tu kao cilj tog delovanja navodi da se obezbedi kontrola srpskih vlasti nad tom teritorijom. Pa ja mislim da je to veoma logično da se u jednoj državi neko bavi obezbeđivanjem kontrole nad svojom sopstvenom teritorijom. Ali, pazite, jutros nismo čuli od Tužilaštva i ono što se navodi u 93. paragrafu optužnice za Kosovo gde se kaže da je ta pojačana kontrola obavljena u prisustvu kampanje oružane pobune i nasilnog otpora srpskim vlastima. Dakle, nešto čega nigde nema, ni u hrvatskoj, ni u bosanskoj optužnici, a što je prisutno u kosovskoj optužnici. To je dijametralno velika razlika i čini mi se da to mora eliminisati apsolutno tu tezu da su svi ti događaji pod kapom stvaranja Velike Srbije. Ja vas na tome ne moram stvarno mnogo zadržavati, ja bih stvarno mogao da dodam samo dva elementa. Taj vremenski razmak koji se već čuo kroz vaša pitanja i naročito nešto drugo. U vreme kosovskih događaja optuženi Milošević je imao *de iure* ovlašćenja u odnosu na ono što se tamo događalo, a u tim okolnostima oružane pobune, na kraju krajeva i ono što smo takođe danas čuli i u okolnostima NATO bombardovanja, a u odnosu na Kosovo, u odnosu na Bosnu i, naročito, Hrvatsku, on apsolutno nije imao *de iure* ovlašćenja, imao je samo *de facto* ovlašćenja. Dakle, nekoliko tih elemenata uz ovaj glavni element koji sam malopre naveo zaista će nas dovesti u situaciju da se morate ozbiljno pozabaviti pitanjem da li se sve to može spojiti. Naravno, najbolje bi bilo kada bi u ovoj situaciji, a ovakav predmet

vi pred ovim Sudom niste imali, mogli da nađete neko rešenje da se to zajedno razreši. Međutim, kako? Ako biste spojili te optužnice i pošto smo spremni, kako kaže Tužilaštvo, samo u odnosu na Kosovo, vi biste znači morali da krenete u regulisanju o ideji Velike Srbije od pozadi, izvinite opet za tu reč, dakle od Kosova i da dokazujete tako nešto idući, čini mi se, jednom velikom stranputicom, jer Tužilaštvo govori u paragrafu 20 o sukcesivnim konfliktima. Sukcesivni konflikti ne mogu nikada ići od pozadi prema napred, oni mogu da se kreću samo u onom drugom, logičnom smeru i nikako drugačije. Ja ne znam kako ćete vi o tome odlučiti. Ja sam bio samo dužan da vam na sve ovo ukažem. To je vrlo delikatna situacija. I sad, opet, ako bismo gledali samo tu stranu ekonomičnosti postupka, ako bismo vodili računa samo o interesima žrtava, naravno, svi mi moramo da vodimo računa o interesima žrtava, to je toliko logično, ali ovo je postupak u kome treba da se rasparave neke stvari od vitalnog interesa za to ima li, ili nema krivične odgovornosti u smislu kako je to napisano i zapisano u ovim optužnicama, pa tek onda da se razmišlja o svemu ostalome. Kakvu ćete odluku doneti, ja kao branilac bih znao šta bih predložio. Ali ja nisam branilac i ja vam samo na sve ovo ukazujem i mislim da ćete vi dobro promisliti, u to sam uveren, kakvu soluciju da pronadete u ovoj situaciji. Hvala.

SUDIJA MEJ: Hvala. Gospodine Miloševiću, ovo je podnesak, kao što znate, da sve tri optužnice treba da se spoje. Ovo je prilika za vas da se obratite Sudu po tom pitanju, ako želite.

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Sve što smo danas čuli od takozvane Tužbe samo potvrđuje da je celokupna zamisao potpuno promašena. Ali da mi ne biste oduzeli reč, držaću se samo onih argumenata koji odgovaraju na vaše pitanje. Za mene je potpuno jasno zašto ova lažna Tužba insistira na spajanju. To je posledica 11. septembra. Oni žele da stave u drugi plan optužbe za Kosovo, jer optužbe za Kosovo neizbežno otvaraju pitanje saradnje Klintonove administracije sa teroristima na Kosovu, uključujući i organizaciju Bin Ladena. Drugo, ono što smo mogli danas da čujemo, i oni su svesni toga

da ne mogu izbeći, u tom slučaju, bez obzira na ilegalnost ovog Suda, da se ovde pojave glavni akteri zločina izvršenog protiv moje zemlje i mog naroda, počev od Klintona (Bill Clinton), Olbrajtove (Madeleine Albright), Klarka (Wesley Clark) i drugih, ali, naravno, i mnogi mirovni posrednici čija aktivnost i saradnja na pronalazaženju mira potpuno demantuje ove, rekao bih, monstruozne optužbe koje su ovde izrečene. Dakle, njihovi su razlozi potpuno pragmatični, vezani za zaštitu onih koji su izvršili zločine nad mojom zemljom, a ne za bilo kakvo ekonomisanje vremenom, jer njih sigurno nije briga da li ću se ja umarati ili ne, a ja sam vam rekao šta o tome mislim i pre. A što se tiče krunskog argumenta o ideji stvaranja Velike Srbije, taj argument se sasvim lako može demantovati i ja mislim da niko razuman ne bi smeo taj argument, koji su uzeli kao nit i osnovu za sve zločine da više pokušava da imputira, nameće, ili na bilo kakav način zloupotrebi. Postoje činjenice koje su neoborive. 28. aprila 1992. godine formirana je Savezna Republika Jugoslavija. 28. aprila 1992. godine, dakle, pre nego što su počeli sukobi, pre nego što je počeo građanski rat. Ta Ustavotvorna skupština je svojim zvaničnim dokumentom deklarirala našu poziciju u kojoj se kaže da Savezna Republika Jugoslavija nema teritorijalne pretenzije ni prema jednoj od bivših jugoslovenskih republika. To je apsolutno dovoljan dokaz da se ove besmislice koje pokušavaju da se imputiraju, u potpunosti odbace. A podsetio bih vas i na to da je na samom početku maja 1993. godine, uz naše maksimalno zalaganje, u Atini (Athens) prihvaćen "Vens-Ovenov plan" (Vance-Owen Plan), koji su tada potpisali i srpski predstavnici i da je to prihvatanje takođe, smatrajući mir najvećim ciljem i najvećom vrednošću za sve jugoslovenske narode, do kraja demantovalo svaku takvu ideju. Na kraju krajeva, sam život tih 10 godina u nekadašnjoj Jugoslaviji najbolje demantuje ideje o nacionalnoj i verskoj diskriminaciji, jer je Savezna Republika Jugoslavija ostala jedina država koja je sačuvala svoj višenacionalni karakter i u kojoj nije bilo nikakve diskriminacije na nacionalnoj ili verskoj osnovi. 10 godina to potvrđuje. Ista je stvar i sa Kosovom. Možda vi ne znate, ali vlada Automne Pokrajine Kosovo i Metohija i 1998. godine i

1999. godine, u toku rata, sve dok nisu oni koji su izvršili agresiju instalirali svoje najamnike na vlasti u Beograd, bila sastavljena od Srba, Albanaca, Muslimana, Turaka, Goranaca, Roma i Egipćana. Srbi su u toj vladi bili u manjini. Kako uopšte ideju o nekakvoj nacionalnoj diskriminaciji pomiriti sa tom činjenicom? Naša delegacija u Rambujeu sastojala se isto tako od predstavnika svih tih nacionalnosti. Kako to pomiriti sa ovakvim monstruoznim imputiranjem nacionalne diskriminacije? Da li znate da je 1998. godine posle 10 godina potpunog mira na Kosovu, u 10 godina u kojima niko nije ubijen i za tih 10 godina niko nije uhapšen i izlazilo je nekoliko desetina listova na albanskom jeziku koje ste mogli kupiti na svakom ćošku i školovanje je bilo na albanskom jeziku u svim osnovnim i srednjim školama. Posle 10 godina kada je krenuo terorizam koji su organizovale strane službe od otpadaka albanske mafije po Evropi, mi smo formirali lokalnu policiju u albanskim selima tako što su sami građani birali svoje policajce koji su nosili oružje i svi su bili Albanci i ti isti lokalni policajci kao i Albanci poštari, kao i Albanci šumari, kao i Albanci na drugim funkcijama u državnom aparatu, bili su predmet atentata, ubistava, klanja, pretnji i tako dalje, od strane albanskih terorista. U toj 1998. godini više je ljudi albanske nacionalnosti ubijeno od strane albanskih terorista nego što je Srba ubijeno, od strane albanskih terorista. Posebno je ilustrativno to da u svim našim strukturama pa i u ovoj našoj Socijalističkoj partiji članstvo je bilo one strukture kakvo je bilo i u građanima, među građanima: i Srba i Albanaca i Turaka i Mađara i Rusina i Rumuna i Bugara i svih drugih. Ko bi uopšte išao uz program nacionalne, verske ili rasne diskriminacije koji se ovde imputira? Ove dve optužnice za Hrvatsku i Bosnu ekspresno su lansirane upravo da bi se utopila optužnica za Kosovo koja ukazuje na terorizam, iako je jasno da smo se i u Bosni i u Hrvatskoj bavili mirom, a ne ratom. Mi smo pomagali svoj narod da opstane, da ne postane kao u Drugom svetskom ratu žrtva genocida, ali mnogo puta i javno rekli smo, i ja sam o tome govorio, mi želimo da on bude slobodan i ravnopravan na teritorijama na kojima vekovima živi, a ne da to bude na račun bilo kog drugog naroda. Primer Savezne Republike

Jugoslavije i veoma dobrih međunacionalnih odnosa za sve vreme sukoba to najbolje pokazuje. Za vreme sukoba u Bosni nijedan Musliman nije isteran iz Srbije. Za vreme sukoba u Hrvatskoj, nijedan Hrvat nije isteran iz Srbije. Čak za vreme sukoba u Bosni, pogledajte, pogledajte evidenciju Međunarodnog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija, preko 70.000 Muslimana našlo je sklonište upravo u Srbiji. Pa koji bi to narod i koje desetine hiljada ljudi dolazile da se sklone kod onih koji su izvršili agresiju na njih? Pa znate li vi da u Srbiji živi više Muslimana nego u Bosni i Hercegovini? Muslimani u Bosni i Hercegovini su gurnuti u tu nesreću, u taj rat da bi se kasnije moglo da im daje podrška i da bi se time kupio alibi za ubijanje mnogostruko i miliona Muslimana širom sveta u skladu sa interesima onih koji su to postavljali u funkciji novog porobljavanja sveta i novog kolonijalizma. Posebno ja ne mogu da razumem da neko može da se drzne da ovde govori o Kosovu *implicit*e kao o nečemu što nije deo Srbije. Kosovo je Srbija i Kosovo će ostati Srbija. I ova situacija trajaće tačno onoliko koliko bude trajala ona nelegalna okupacija Kosova i Metohije, nelegalna zato što je do nje došlo zloupotrebom Ujedinjenih nacija (United Nations) i Rezolucije 1244 Saveta bezbednosti (UN Security Council) koja predviđa prisustvo bezbednosnih snaga Ujedinjenih nacija. Međutim, te su snage uzurpirale ovlašćenja Ujedinjenih nacija, dozvolile dalje divljanje albanskih terorista, hiljade Srba i drugih nealbanskih stanovnika Kosova su ubijeni i oteți, desetine hiljada srpskih kuća je zapaljeno, više od stotinu crkava je srušeno i zapaljeno, sve pod okriljem međunarodnih snaga, koje su bile došle da garantuju svima bezbednost. I, danas, posle ovih karikaturnih izbora, ti važni srpski poslanici dolaze avionom iz Beograda da vrše svoju funkciju poslanika i pod vojnom pratnjom ulaze u taj takozvani parlament. To će stanje trajati koliko bude trajala okupacija. To je stanje trajalo i pod turskom okupacijom čitavih 500 godina. Ova neće moći toliko da traje, ali onog trenutka kad se ona završi, Kosovo će biti opet pod srpskom kontrolom, a nije reč samo o Kosovu već i o Srbiji jer će i Srbijom ponovo i uskoro upravljati patriote, ali će patriote upravljati i drugim zemljama

umesto ove šeme novog kolonijalizma i postavljanja raznih marionetskih vlada. Ja mislim da je sve što smo čuli danas i što je u potpunosti svađi sa istinom pokazalo do koje su mere ove optužnice promašene. Ja jedino mogu da razumem kao izraz gneva i osvete za fijasko koji je NATO pretrpeo u pokušaju da izvrši vojnu okupaciju Jugoslavije. I mogu da vam kažem, ponosim se time što sam komandovao oružanim snagama Jugoslavije koje su zaustavile NATO, jer se pokazalo da zemlja, makar i mala, koja ima čvrstu volju da brani svoju slobodu i da brani ideju slobode ravnopravnosti naroda i ljudi, može da se odbrani. Ovo je kazna zato što smo se usprotivili opasnosti najveće tiranije koja je zapretila čovečanstvu. I ovo što može da se pogrebe po tim optužnicama je talog i mulj iz desetogodišnjeg medijskog rata koji je vođen sa ciljem satanizacije i Srbije i srpskog naroda i srpskog rukovodstva i moje lične, pa čak i moje porodice. Zato što je medijski rat prethodio pravom ratu i što je imao cilj da ubedi javno mnjenje na Zapadu da smo mi zlikovci, iako za to nikada nismo dali povoda. Vi ste danas pročitali ovde kako je 6. aprila 1992. godine Evropska unija priznala Bosnu i Hercegovinu. To je učinjeno pod uticajem tadašnjeg ministra inostranih poslova Nemačke Hansa Ditriha Genšera (Hans Dietrich Genscher) jer je 6. april dan kada je 1941. godine Hitler napao Beograd. To je bila želja da se simbolizuje promena rezultata Drugog svetskog rata. Nikad to ne bih pripisao nemačkom narodu, ali neki su političari zadržali isto ono zlo protiv koga smo se zajedno borili i postigli i više od osvete jer su uspeli da nas ubijaju rukama naših saveznika, Amerikanaca, Engleza, Francuza, s kojim smo se u dva svetska rata borili protiv tog istog zla.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, imali ste neko vreme na raspolaganju, malo ste se udaljili od pitanja o kom moramo da donesemo odluku, a to je da li tri optužnice treba spojiti. Da li želite još nešto da kažete o tome?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam vam već rekao o svom odnosu prema ovom Sudu iako sudija Robinson (Robenson) kaže da taj

moj odnos ne proizvodi za vas nikakva posledice, prema tome šta ćete da uradite, to je vaša stvar. Ja vam samo kažem da nijedan argument koji je ovde upotrebljen u prilog nekakvog spajanja nije istinit, ne stoji, nije tačan i ne može se ni na kakav način pravdati. Prema tome, argumenti su lažni kao što je lažna i optužnica. A vi ćete uraditi kako vi želite, to je vaša stvar. Ja mislim da su upravo dati argumenti koji su protiv ideje koju je iznela Optužba jer sve što oni iznose i koliko dalje budu išli, pokazaće koliko je to sve na staklenim nogama, iskonstruisano i pokupljeno sa taloga tog medijskog rata, a ne iz stvarnih činjenica, pogotovu ne činjenica koje bi mogle imati pravnu težinu. A to što je njihov rečnik i struktura onoga što izlažu u potpunosti podudarno sa onim što smo 10 godina slušali u političkim pamfletima po raznoj štampi, samo pokazuje da im je poreklo iz iste kuhinje. I ništa drugo. Na vašem mestu, ja bih lično, bez obzira na vaš status, koji ja osporavam, što vam nije nepoznato, odbacio ovakve ideje. Oni hoće u drugi plan da stave Kosovo samo zato što ono otvara pitanje saradnje sa teroristima, što ne odgovara tekućoj politici. Oni u ovom trenutku falsifikuju istorijske činjenice u funkciji dnevne politike. A time ne bi smeo da se bavi čak ni ovaj ilegalni Sud.

SUDIJA ROBINSON: Gospodin Najs molim vas, samo kratko.

TUŽILAC NAJS: Da, ima nekoliko stvari sa kojima želim da se pozabavim. Prvo, argumenti koje je izneo gospodin Kej o tome kako treba tumačiti pravila da bi podržala spajanje optužnica. Kada je svaka optužnica potvrđena, nema sumnje, svaki sudija koji je potvrđivao optužnicu smatrao je da se ona sastoji od različitih krivičnih dela, ali koja formiraju jednu transakciju. Ako se posmatraju ta krivična dela ona dolaze u tri različita paketa, što je na izvestan način podrška argumentu koji je izneo gospodin Kej, da oni padaju pod jednu transakciju. Ja se slažem sa intervencijom uvažene sudije Robinsona u vezi sa praksom i želim da ponovim ono što je izneto u vezi sa praksom ovog samog Suda. Materijal je ono što treba podržati. Materijal je ono što podržava argumente i zbog

toga skrećem vašu pažnju na podnesak, na tri konkretna pasusa u tri optužnice. Mogu li da vam skrenem pažnju na nešto što možda nemate pred sobom? To je vrlo kratko, ali važno. Pročitacu. To se nalazi u pretpretresnom podnesku za Kosovo. Na stranici 9, u paragrafu 23 govori se o ranijim problemima Kosova tokom devedesetih godina: "Početkom devedesetih godina mogućnost da situacija eskalira do oružanog sukoba, postala je vrlo realna. Optuženi je već pokazao u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini da je spreman da ide u rat da bi ostvario viziju Velike Srbije. Ozbiljnost situacije na Kosovu navela je Sjedinjene Američke Države..." I onda dolazimo do ovog upozorenja za koje kažemo da je dovelo do odlaganja krivičnih dela koja su počinjena 1999. godine. U istom tom pretpretresnom podnesku na stranici 48 u paragrafu 113, govorimo o događajima iz 1998. i 1999. godine i ponovo primećujemo da je ono što se tad dešavalo bilo konzistentno sa kivičnim delima koja je optuženi počinio u Hrvatskoj i Bosni početkom i sredinom devedesetih godina. Dakle, to je nešto čime se bavimo kroz čitavu optužnicu. Moj uvaženi kolega Rajnefeld mi je rekao, za razliku od onoga što je rekao optuženi, da je on izrazio nameru da se objedine optužnice u avgustu ove godine, dakle, pre septembra. Jedno drugo pitanje su postavili uvaženi amikusi kada su pomenuli da bi odvojeno suđenje trajalo tri i po godine. U podnesku baš govorimo o pravnoj ekonomičnosti. Razlog zbog koga mi tražimo spajanje je sledeći. Mi kažemo da zaista postoji sudska ekonomičnost ako dođe do spajanja optužnica i suđenja pred jednim Pretresnim većem, jer onda se mogu izvesti svi dokazi koji su potrebni na adekvatan način. To bi bila mnogo veća ušteda nego kada bi se organizovala odvojena suđenja. Sada ću govoriti o nekoliko stvari, koje je izneo gospodin Tapušковиć. On je osporio tezu Velike Srbije. Mi smo se time vrlo oprezno bavili i reč je upravo o Velikoj Srbiji nasuprot novoj Jugoslaviji, da bi se naglasilo stvaranje države kojom bi dominirali Srbi. Optuženi, u rečima koje je sada jasno izgovorio istakao je da, što se njega tiče, Kosovo će ponovo doći pod kontrolu Srbije. Dakle, to je isti princip i naravno, ono što mi znamo, na osnovu materijala koji je pred vama, a

ono što je dovelo do raspada stare Jugoslavije bilo je smanjivanje autonomije država i uskraćivanje njihovih prava na autonomiju i postojanje i to je ono što je bilo u osnovi ovog konkretnog sukoba. Dakle, kao što sam rekao i moram ponovo da kažem, Velika Srbija je nešto što se održavalo i što je predstavljalo zadržavanje i uključivanje relevantnih delova ostalih teritorija. Sada bih želeo da komentarišem ono što je optuženi rekao, ali se neću osvrnuti na političke poente, jer mislim da Pretresno veće to ne bi želelo. Kada je reč o teritorijalnim pretenzijama to je pokriveno u podnesku i o tome će Pretresno veće odlučiti kada za to bude vreme. A kada je reč o onome što se tvrdilo u vezi sa onim što se dogodilo sa optužnicom za Hrvatsku i Bosnu, to je jednostavno netačno. Ti predmeti su bili pod istragom mnogo pre onoga što se dogodilo u Hrvatskoj. Optuženi se ponašao na konzistentan način, to je generalna tvrdnja. Ali ako pogledamo prvo Kosovo, vidimo da je njegovo ponašanje isto i u prethodnim i u kasnijim događajima. Pre nego što se njima pozabavimo, Pretresno veće prvo treba da odluči o hronološki kasnijim događajima. To će biti vrlo zbunjujuće. Prednost je za optuženog da imamo jedno suđenje jer će moći da iznese svoj stav u odnosu na sve stvari. Pretresno veće se seća onoga što sam napisao u podnesku. Tu postoje prednosti za obe strane. Na primer, jedna od prednosti je što optuženi očigledno želi da dokaže da je sve ono što mi radimo vezano za Kosovo. Ukoliko se optužnice budu spojile, on će biti u poziciji da istakne te stvari i neće morati da ih inkorporira ili da se oslanja na ono što nije ispred Pretresnog veća. Dakle sve što je do sada rečeno, sve ono što je on rekao, ne samo da potvrđuje ono što je na umu svih nas, da bi jedinstveno suđenje bilo daleko prikladnije i pogodnije već, isto tako i sve što je on izneo s njegove strane govori u prilog tome da se radi o jednoj jedinstvenoj transakciji. To se sve uklapa u ono što smo mi rekli, a to je da postoji različita interpretacija u načinu na koji se to izvelo i ono što je govorio danas optuženi. Međutim, to odražava jedan sveopšti i lični plan da se ostane na vlasti i da se zadrži vlast u Srbiji, koja bi dobila novi oblik.

SUDIJA MEJ: Hvala. Napravićemo pauzu od pola sata i razmotrićemo ova pitanja.

(pauza)

SUDIJA MEJ: Pretresno veće je razmotrilo temu i sada će doneti odluku koja će biti dostavljena u pisanom obliku. Zahtev Tužilaštva se odobrava u sledećem. Naime, optužnice za Hrvatsku i Bosnu biće spojene, ali optužnica za Kosovo se neće spajati, već će suđenje na temelju te optužnice biti posebno, prvo i počće 12. februara iduće godine. Pretpretresna konferencija biće održana, kako je dogovoreno, 9. januara, a kao što sam već naglasio, obrazloženje ove odluke uslediće u pismenom obliku. Imamo vremena za još neka pitanja koja su u vezi sa tim postupkom, ukoliko stranke žele da ih postave. Molimo vas da budete brzi, sobzirom na to da je već kasno. Prvo Tužilaštvo.

TUŽILAC NAJS: Naša zabrinutost odnosi se na dokazni materijal po Pravilu 68. Vi ste, gospodine Mej, pretpretresni sudija za Kosovo i Hrvatsku. Zanima me ko će biti imenovan za pretresnog sudiju za optužnicu za Bosnu. Pretpostavljam da ćete to biti vi, jer ste već pretpretresni sudija za Hrvatsku.

SUDIJA MEJ: Da, tako će verovatno biti.

TUŽILAC NAJS: Sud nije najavio koje pretresno veće će suditi u narednom suđenju, u skladu sa vašom odlukom.

SUDIJA MEJ: Isto pretresno veće.

TUŽILAC NAJS: Hvala, to nam je od pomoći. Takođe, mislim da bi bilo dobro ako bismo mogli da održimo raspravu o pravilu 65ter pred pretpretresnim sudijom, mislim baš na vas, kako bismo mogli da se pozabavimo pravilom 68 za sva tri predmeta. Kao što sam već naznačio spreman sam da pre tog sastanka pripremim

jednu ekstenzivnu analizu o tome gde se nalazimo po pitanjima Pravila 68, odnosno otkrivanju tog dokaznog materijala, kako bismo u tom smislu mogli da zadovoljimo Pretresno veće. Molio bih da dobijemo kakvu pomoć od amikusa u tom smislu, kako bismo na što bolji način mogli da informišemo sve zainteresovane o rokovima i rasporedu, u vezi sa Pravilom 68. Dakle, to bih hteo da obavimo. Što se tiče rasprave po Pravilu 65ter, to je rasprava koja uključuje obe stranke. Ovo se ne odnosi na amikuse, ali raspravi treba da prisustvuje optuženi ili njegov branilac. Ukoliko nema branioca, onda on sam mora da bude prisutan. Mi ne bismo imali ništa protiv da i amikusi budu prisutni.

SUDIJA MEJ: Problem je s vremenom. Znaete da sudski odmor počinje iduće nedelje.

TUŽILAC NAJS: Da li bi mogao da se održi taj sastanak istog dana, ili možda pre pretpretresne konferencije za Kosovo?

SUDIJA MEJ: Da li postoji ijedan razlog zašto to ne bi trebalo da bude deo pretpretresne konferencije?

TUŽILAC NAJS: Zaista, čini mi se da može.

SUDIJA MEJ: Da, to bi bilo prikladno.

TUŽILAC NAJS: Dostaviću vam izveštaj o tome kako napredujemo i o tome ću obavestiti i optuženog i amikuse, što pre to budem mogao da uradim. Čini mi se da ne mogu da se setim ničega što bi sada trebalo da iznesem.

SUDIJA MEJ: Hvala, izvolite gospodine Kej.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Zasada nemamo ništa da istaknemo, časni Sude. Budući da je dan početka suđenja za Kosovo 12. februar, to nam omogućava da ipak znamo kako će se odvijati rad.

SUDIJA MEJ: Izgleda da postoje ipak neki problemi u vezi sa dostavom dokaznog materijala i to je nešto ne čemu možete da radite zajedno sa Tužilaštvom.

PRIJATELJ SUDA KEJ: Da. Napravili smo jednu tabelu materijala, koji prati optužnicu, a koji je sada dostavljen, uključujući i identitet onih koji se navode u sažetku izjava svedoka. Međutim, mi nemamo sve izjave. Možda je došlo do zastoja u prevođenju? Možda je to razlog da nam izjave nisu dostavljene, a možda se neki svedoci neće ni zvati? Međutim, mi bismo tačno hteli da znamo koji su to svedoci. Mislim da i Sud to želi da zna, tako da ne trošimo vreme na izjave svedoka koji neće biti pozvani da svedoče pred Sud. Ne znam da li je Sud do sada obavешten o problemu u vezi sa materijalom? Mi smo danas tužiocu dali taj dokument i to je dokument o kome je govorio jutros gospodin Najs. Kako sam shvatio, taj dokument je pregledan i uzet u obzir.

SUDIJA MEJ: Nadam se da će to biti obavljeno do kraja januara.

TUŽILAC NAJS: Da, koliko mi znamo, to će biti obavljeno do kraja januara. Radi se o prevođenju dokumenata i biće nam od pomoći da imamo dokumente, kao i raspored.

SUDIJA MEJ: Da, izvolite gospodine Vladimirov.

PRIJATELJ SUDA VLADIMIROV: Hvala lepo. Pružićemo svu podršku Tužilaštvu u identifikovanju kriterijuma u traženju ekskulpatornog materijala.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, postoji još nešto što bismo sa vama želeli da raspravimo. Vi niste imenovali branioca. Kao što znate, vi imate pravo da se sami branite, iako je to nešto o čemu bi bilo dobro da ponovo razmislite, u svetlu složenosti i ozbiljnosti navoda protiv vas. Ipak, to je nešto o čemu sami morate da donesete odluku. U međuvremenu, tokom pripreme svoje odbrane, da

li želite da imate pravnog savetnika i ko bi to mogao da bude? Kad kažem pravni savet, mislim bilo na pravni savet, bilo na neku drugu pomoć. Da li time želite da se pozabavite? Da li želite pravnog savetnika, ako želite, koga?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja sam u međuvremnu obavešten da ste bez mog zahteva imenovali neke savetnike, koje ja nisam tražio, tumačeći moju saglasnost da primim posete pojedinih ljudi kao zahtev da se imenuju pravni savetnici. Ja sam na to odgovorio Sekretarijatu (Registry) da ne smatram da ko me god posećuje i ima u džepu diplomu Pravnog fakulteta da mora prvo s moje strane da bude imenovan za pravnog savetnika. I mislim da ne bi bilo dopušteno da mi se dalje ograničavaju posete lica koja žele da me posete u skladu s pravilima, koja ste vi izgradili, i na bazi nediskriminacije, s obzirom da drugi koji se nalaze u tom zatvoru imaju mogućnost da budu posećivani.

SUDIJA MEJ: Gospodine Miloševiću, ukoliko ne želite pravne savetnike, gospodina Klarka (Clark) i gospodina Livingstona (Livingston), od koga želite pravni savet?

OPTUŽENI MILOŠEVIĆ: Ja ne tražim nikoga da mi imenujete. Ja sam rekao da želim da mi se omogući da me ljudi koji žele da me posećuju, posećuju. To je sve. Drugo, čuo sam ovde da imate neku infracrvenu kameru u mojoj ćeliji. Mene je obavestila Uprava zatvora da mi je sad svetlo isključeno jer su oni isključili svoju kameru, ali nisam obavešten da je ta, o kojoj je vaš predstavnik govorio za javnost isključena, pa molim da se i ona isključi.

SUDIJA MEJ: Pobrinićemo se za to. Gospodine Miloševiću, želite li išta drugo da iznesete? U redu, rasprava se nastavlja 9. januara.